

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувачка випускової кафедри
_____ Ніна РЖЕВСЬКА
«_____» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «ДИНАМІКА ЗМІН ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ
США В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»**

Виконавець: студентка 4 курсу, 408 групи, Бондар Єлизавети Олександрівни

Керівник: к.і.н., доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Боротканич Наталія Петрівна

Нормоконтролер _____ Валентина ЄМЕЦЬ

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США.....	6
1.1. Джерельна база дослідження зовнішньої політики США.....	6
1.2. Еволюція стратегічних пріоритетів зовнішньої політики США в XXI столітті.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТИ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	23
2.1. Трансатлантична взаємодія у системі зовнішньополітичних пріоритетів США.....	23
2.2. Особливості зовнішньої політики США в азійсько-тихоокеанському регіоні.....	31
2.3 Близькосхідний вектор забезпечення американських зовнішньополітичних інтересів.....	40
РОЗДІЛ 3. ПРОГНОСТИЧНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США У СВІТЛІ ВИКЛИКІВ 2022 РОКУ.....	50
1. 3.1. Перспективи стратегічного партнерства США та України на сучасному етапі.....	50
3. 3.2.Зміна зовнішньої та безпекової політики США на сучасному етапі.....	57
4. ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Актуальність. На початку XXI століття глобалізація все чіткіше виявляється як потужна політична динаміка, яка трансформує природу системи міжнародних відносин. Така динаміка містить в собі й серйозний дерегуляційний потенціал, що спонукає великі держави до виявлення політичної волі у справі управління процесами глобальних взаємодій. Такою країною є Сполучені Штати Америки, які стрімко ввійшли до числа світових лідерів та залишились єдиною наддержавою. Політична, економічна і військова могутність країни, розташованої у Західній півкулі, дозволяє говорити про геополітичне розташування, в радіусі якого опинився весь світ.

Економіка США стала однією з конкурентоспроможних у світі, а державний бюджет бездефіцитним. США – країна західноєвропейської цивілізації, країна емігрантів, що утворюють маргінальні субкультури з високою енергетикою, діловою активністю. Країна досягла високого рівня життя, залишається привабливою для іноземців, які прагнуть жити в США з економічних мотивів. Америка випереджає світ конкурентів у сфері високих технологій і є світовим лідером у галузі інформаційних технологій.

Маючи сильну армію та стабільне економічне становище, Сполучені Штати можуть впливати на ситуацію у багатьох країнах світу, надаючи їм свою підтримку або навпаки, виступаючи проти їхніх інтересів.

Суттєвим чином майбутнє Америки буде залежати від збереження здібності оперування реалістичним прогностичним знанням світової еволюції як результатом творчого передбачення подій.

Динаміка змін зовнішньополітичних пріоритетів США в сучасних міжнародних відносинах висвітлені у численних теоретичних та прикладних дослідженнях, зокрема, А. М. Годлюк, Н. Мельничук, Л. Мицик, Є. О. Левитська-Доба, М. В.

Мусієнко, І. І. Погорська, С. В. Пронь, Н. А. Ржевська, М. Сенченко та ін. Водночас аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури засвідчив відсутність комплексного аналізу з цієї проблеми. На жаль, вона, за винятком окремих аспектів, наразі практично не привертала уваги українських дослідників.

Мета дослідження полягала в тому, щоби на підставі комплексного вивчення різноманітних джерел проаналізувати динаміку змін зовнішньополітичних пріоритетів США в сучасних міжнародних відносинах.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

- дослідити джерельну базу щодо зовнішньополітичних пріоритетів США;
- розглянути еволюцію стратегічних пріоритетів зовнішньої політики США в ХХІ столітті;
- проаналізувати трансатлантичну взаємодію у системі зовнішньополітичних пріоритетів США;
- охарактеризувати особливості зовнішньої політики США в азійсько – тихоокеанському регіоні;
- простежити близькосхідний вектор забезпечення американських зовнішньополітичних інтересів;
- визначити перспективи стратегічного партнерства США та України на сучасному етапі;
- проаналізувати зміну зовнішньої та безпекової політики США на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження є зовнішньополітичні пріоритети США в сучасних міжнародних відносинах.

Предметом дослідження є формування та розвиток доктрин, теорій та концепцій американської зовнішньої політики в сучасний період.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та задач у роботі використано низку різних методів. Зокрема, контент аналіз наукових робіт, статей, праць присвячених вивченню даної теми. Також використано метод аналізу світового лідерства США. В основі дослідження лежить системний підхід, що дозволяє вивчати

забезпечення американських зовнішньополітичних інтересів в будь яких регіонах світу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх застосування при розробці лекційних курсів зовнішньої політики.

Структура роботи відповідає меті та поставленим завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США

1.1. Джерельна база дослідження зовнішньої політики США

Класифікація джерельної бази поданого дослідження здійснювалася відповідно до схеми, широко прийнятої в українській політології. Відтак, вони розподіляються за наступними групами: документальні (закони та підзаконні акти), періодика, доповідні (політичні твори, публіцистика, наукова та навчальна література). Важливим джерелом були аналітичні записки та інформація з Інтернет ресурсів.

У роботі використано ряд документів, які засвідчують про те, що політика США зосереджена на тому, аби Україна відбулася та зміцнилася як демократична країна, та процвітала у безпеці, інтегрувала до європейських та євроатлантичних структур. Про це свідчить такий документ як Хартія Україна – США про стратегічне партнерство від 20 грудня 2008 року [51], яка підкреслює важливість двосторонніх відносин і має на увазі розширення співпраці в області оборони, безпеки, економіки і торгівлі, енергетичної безпеки, демократії та культурного обміну.

Важливе значення для України мало підписання Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки [46] щодо реалізації програм та проектів міжнародної допомоги у військовій сфері, метою якої є сприяння розбудові Збройних сил України, розширення їхньої участі у міжнародному військовому співробітництві, а також підтримання подальшого розвитку зв'язків між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Сполучених Штатів Америки, обміну досвідом, розвитку військової освіти та підготовки кадрів.

У роботі аналізується Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 [22] відповідно якого США, РФ і Велика Британія зобов'язалися поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України.

При дослідженні даної теми було залучено документи, які регулюють та визначають характер відносин США з іншими державами. В цьому плані корисною була Віденська конвенція про дипломатичні зносини [4].

Досить цінним для нашого дослідження були стратегії партнерства України та Сполучених Штатів Америки [41] з яких випливає, що Україна й Сполучені Штати у 21 столітті тільки активізують партнерство між країнами яке буде переорієнтовано та забезпечене ресурсами для подолання викликів 21-го століття.

В роботі використано промови тимчасово Повіреної у справах США в Україні Крістіни Квін, яка наголошує, що США залишаються вірним партнером України – від боротьби з пандемією коронавірусу до протидії російській агресії та підтримки прагнення українського народу до заможного й безпечного євроатлантичного майбутнього [13].

Слід відмітити праці Л. Чекаленко, яка досліджує комплекс двосторонніх відносин між Україною та Сполученими Штатами Америки. Авторка відзначає, що із встановленням дипломатичних відносин між США та Україною зв'язки розвивалися по-різному, іноді суперечливо, проте активність у їхній прогресії постійно простежувалася. На її думку, започаткуванню українсько-американських відносин, сприяв офіційний візит Президента України до Сполучених Штатів у травні 1992 р., яким і було розпочато формування договірно-правової основи в рамках співробітництва. Дослідниця розмірковує над питаннями про причини ситуативного ставлення США до України у недалекому минулому, про витoki стратегічного партнерства, про підтримку з боку США нашої держави у протистоянні з Росією. Наголошено на певних кризових тенденціях у відносинах, які, незважаючи на досить інтенсивні двосторонні контакти протягом 1992 р., виявили недостатнє розуміння у США щодо усвідомлення нових політичних реалій, що виникли в Європі з розпадом колишнього Радянського Союзу. Автор відзначає, що українська сторона, як і колись так і сьогодні, партнерство України із Сполученими Штатами Америки розцінює як стратегічне і сподівається спостерігати таке ж розуміння зі сторони своїх стратегічних геополітичних партнерів [53].

Про проблему Американського глобального лідерства, умови зовнішньої політики та перспективи йдеться у працях З. Бжезинського [2, с. 39]. Він акцентує увагу на тому, що «у довготерміновій перспективі глобальні сили неминуче і все більшою мірою протестуватимуть проти зосереджування світової гегемонії в руках однієї держави. Звідси випливає, що Америка не тільки є першою і єдиною справді глобальною наддержавою, а й, цілком імовірно, буде останньою такою державою» [60].

Тенденції та варіанти відносин США – Європейського Союзу у середньостроковій перспективі висвітлено у праці А. І. Веселовського [2]. Автор аналізує ризики, породжені трансатлантичною конкуренцією, які зростають унаслідок одночасного посилення КНР, другого за потужністю світового гравця, та агресивного самоствердження Російської Федерації, яка намагається відтворити зону впливу на пострадянському просторі, у Східній Європі та на Балканах, здійснює тиск на ЄС через створення воєнної загрози та енергетичний диктат.

Концептуальні засади зовнішньополітичного курсу Китайської Народної Республіки у XXI ст. висвітлює Є. Левитська-Доба [16, 17]. Вона аналізує американо-китайський антагонізм на сучасному етапі на прикладі системи Азійсько-Тихоокеанського регіону. Авторка досліджує одну з ключових проблем міжнародної політики XXI ст. американо-китайські відносини, які еволюціонують від партнерства до суперництва. Автор звертає увагу, що те що зовнішня політика Китайської Народної Республіки, має виключно мирні цілі, але Сполучені Штати Америки та провідні держави Азійсько-Тихоокеанського регіону висловлюють занепокоєння через швидкий розвиток економічної та військової могутності Пекіна, яка вийшла за межі Азії й наразі безпосередньо чи опосередковано впливає на зовнішню політику більшості країн світу. Вивчення сучасних американо-китайських відносин дозволило автору зробити висновки про те, за яким сценарієм можуть вибудовуватися відносини між державою – глобальним лідером і державою, яка претендує на світове лідерство в умовах глобалізації та інформатизації, що підсилюють взаємозалежність держав.

Дослідниця вважає, що двосторонні економічні відносини закладають міцну базу розвитку відносин між країнами за позитивним сценарієм. Цьому буде сприяти

й співпраця в міжнародних організаціях, таких як Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво, Азійський регіональний форум, АСЕАН+3 та Східно-Азійський саміт [16, 17].

Не вбачає в КНР реальної загрози Г Мінгазутдінова, пояснюючи це тим, що, попри безпрецедентне зростання китайської економічної сили, а це означає й міжнародного впливу, Китай набагато слабший за США, а на шляху його подальшого економічного й мілітаристського зміцнення існують значні перешкоди, подолання яких станом на сьогодні для Піднебесної не є можливим [25].

Еволюцію американсько-європейських відносин на початку XXI століття та причини взаємовіддалення між двома геополітичними центрами описано в статті М. Лимар [19]. Авторка розглядає явище «трансатлантичної тріщини», наявність якої свідчить про необхідність розбудови партнерства між США та ЄС на новому рівні. У роботі визначено магістральні напрями співробітництва між Сполученими Штатами та Європою та акцентує увагу на необхідності об'єднання зусиль обох геополітичних акторів заради покращення взаємовідносин та вдосконалення існуючого міжнародного порядку.

Еволюцію глобального лідерства США в сучасній системі міжнародних відносин описує Л. Мицик [24, с. 29]. Автор погоджується з висновками більшості дослідників про беззаперечне лідерство США в політичному, військовому, соціально-економічному, науково-технічному аспектах. Це дає підстави стверджувати, що Америка керує еволюцією міжнародної системи та продовжує залишатися головним актором на сучасній світовій арені. Водночас автор наводить думку З. Бжезінського, що «у довготерміновій перспективі глобальні сили неминуче і все більшою мірою протестуватимуть проти зосереджування світової гегемонії в руках однієї держави. Звідси випливає, що Америка не тільки є першою і єдиною справді глобальною наддержавою, а й, цілком імовірно, буде останньою такою державою» [24, с. 30].

У статті Американське лідерство в XXI А. М. Годлюк [7, с. 68] описано проблему Американського глобального лідерства. Він аналізує, які саме умови зовнішньої політики, забезпечили можливість того, що США стали світовим лідером та передбачає перспективи Американського глобального лідерства.

Американо-українські відносини, описує А. Худолій. Автор зосереджує увагу на двосторонніх відносинах та аналізує основні тенденції розвитку американсько-українських відносин в контексті євроінтеграційних прагнень України та воєнного конфлікту з Російською Федерацією. В полі зору дослідника – політичні та економічні аспекти співробітництва та міжнародна підтримка України Сполученими Штатами. Автор виокремлює пріоритети Вашингтону у відносинах з Україною з огляду на власні прагматичні цілі та з урахуванням національних інтересів.

Політику Сполучених Штатів після холодної війни описано в книгах Р. Хаас в якій автор описує Сполучені Штати після холодної війни та показує Близький Схід у належній перспективі [51, 52].

Актуальність теми обумовлює інтерес до неї в науково-аналітичних колах. Найбільшу частину аналітичних та дослідницьких матеріалів представляє американська наукова школа, оскільки китайський напрямок стає одним з провідних у зовнішній політиці Сполучених Штатів і дослідження мають рекомендаційний та прикладний та характер, який можна використовувати при формуванні національної стратегії держави. Блок китайських досліджень не має такої палітри поглядів та дискусій, зважаючи на вплив цензури на китайське наукове суспільство й обмеження авторів у вільнодумстві. Дослідники, що представляють наукові школи інших країн, надають оцінку відносинам між Пекіном та Вашингтоном здебільшого з точки зору своїх країн.

Слід зауважити, що тематика динаміки змін зовнішньополітичних пріоритетів США в сучасних міжнародних відносинах залишається не дуже розробленою в українській політологічній думці. Однак, українську позицію з цього питання можна сформулювати, посилаючись на праці В. Заблоцького [12], Н. Мельничук [21], Г. Панченко [28], С. Пронь [35], М. Сенченко [39], Д. Фоменюк [49], Л. Шавлюк [54]. Вказані автори досліджують феномен міжнародно-політичного лідерства США в сучасній системі міжнародних відносин. В їх працях показано, що, не дивлячись на серйозні виклики лідерству США, Америка залишається беззаперечним лідером в економічній, військовій, політичній та науково-технологічній сферах.

Зовнішня політика США та європо-американські відносини досліджено в праці І.Є. Підберезних [30, 31]. Автор аналізує політологічну думку спеціалістів, зокрема, у сфері зовнішньої політики, етапи її, яка висвітлює основні принципи та концептуальні підходи Джо Байдена щодо формування зовнішньополітичного курсу країн Південно-Східної Азії. Дослідниця розглядає варіанти стратегії нової адміністрації Вашингтону та перспективи відносин Сполучених Штатів з країнами Південно-Східної Азії. Автор здійснює аналіз як змінювалася політична позиція США щодо Азійсько-Тихоокеанського регіону адміністрацією попередніх президентів що базуються на монографіях та статтях провідних американських та азійських дипломатів, аналітиків, практиків (К. Кемпбелл, Р. Доши, Дж. Курланцік, С. Чоудхурі, Б. Нельсон, Дж. Брендон, М. Ватикіотіс). Також надає оцінку «політики стримування» як оборонних стратегій національної безпеки, що передбачає поступки у намаганні змінити агресивні вимоги потенційного опонента. Автор доводить, що першим та найбільш важливим аспектом взаємодії адміністрації США Байдена з Південно-Східною Азією має бути співпраця з АСЕАН, необхідність регулюючої ролі держави в ринковій економіці Індонезійсько-Тихоокеанського регіону, щоб захистити та зміцнити комерційний успіх, досягнутий американськими компаніями у цьому регіоні. Сьогодні Білий дім розробляє нову Індонезійсько-Тихоокеанську економічну основу для вирішення таких пріоритетних завдань, як стійкість ланцюжка постачання, цифрові технології та права працівників. Оцінюючи політику США в АТР адміністрація президента Джо Байдена підтримує відновлення альянсів та партнерських відносин, активізувалр дипломатичну взаємодію, відстоює демократичні цінності, зміцнює відносини у сфері безпеки та створює нові творчі механізми для вирішення спільних проблем. Як підкреслює автор наступне завдання – досягти відчутних результатів, які допоможуть зробити Індонезійсько-Тихоокеанський регіон у 2022 році стабільнішим, процвітаючим, демократичним.

Отже, як показує аналіз досліджень, історична епоха, що тривала від закінчення холодної війни по сьогоднішній день, стала часом кардинальних змін у зовнішньополітичному курсі Сполучених Штатів. З того періоду країна не лише вийшла на міжнародну арену, але й висунула претензії на статус великої держави. Із

різноманітних джерел бачимо, що весь світ визнає США єдиною світовою наддержавою, спроможною відігравати стабілізаційну роль та нести відповідальність за функціонування нової міжнародної системи. На основі аналізу джерельної бази можемо стверджувати, що США є лідером у всіх сферах діяльності, а особливо в силовій, політичній, господарській сферах, тому тривалість та стабільність лідерства залежить від позиції самих Сполучених Штатів Америки.

Загалом же, сукупність наявних джерел є цілком достатньою для досягнення поставленої мети та завдань даної роботи. Аналіз вказаної літератури дав можливість всебічно дослідити динаміку змін зовнішньо політичних пріоритетів США в сучасних міжнародних відносинах.

1.2. Еволюція стратегічних пріоритетів зовнішньої політики США в XXI столітті

Завершення тривалого часу біполярного протистояння часів холодної війни, яке існувало довгий час призвело до руйнування напруженої, але стабільної міжнародної системи.

У сучасній міжнародній політиці домінують Сполучені Штати Америки, ще їх називають державою-гегемоном. У світі точиться чимало дискусій щодо розподілу політичного впливу США в сучасних міжнародних відносинах і перспективи зміни співвідношення сил у майбутньому. Сучасна система міжнародних відносин залишається нестабільною, а лідерство США піддається випробуванням множинністю учасників міжнародних відносин [21, с. 203].

Роль Сполучених Штатів на світовій арені особливо зросла після закінчення «холодної війни» і розпаду їх головного конкурента – Радянського Союзу. Ця подія поклала край існуванню раніше біполярному світу і призвело до необхідності перегляду американського зовнішньополітичного курсу. На початку XXI століття США визнано єдиною світовою наддержавою, спроможною відігравати стабілізаційну роль та нести відповідальність за функціонування нової міжнародної системи. Як світовий глобальний лідер, США знаходиться під пильною увагою

світової спільноти, а американська гегемонія поширюється на всі сфери: військову, економічну, політичну, культурну.

Американські дослідники ще у 90-х рр. визнали США єдиною світовою наддержавою, спроможною відігравати стабілізаційну роль та нести відповідальність за функціонування нової міжнародної системи. Вони виступили прихильниками однополярного міжнародного порядку або багатополюсної системи з виразним суб'єктним домінуванням Сполучених Штатів. Функціонування подібних порядків мало спиратися на абсолютну перевагу США в політичній, силовій, господарській, культурній сферах. Дослідники запропонували дві моделі. Перша, запропонована З. Бжезінським. Це – модель лідерства, заснована на повазі щодо прав та інтересів усіх інших учасників міжнародного життя [60, 61].

Друга запропонована неоконсерваторами [68, 69] – модель домінування, яка заснована на силових компонентах і яка реалізується в межах односторонніх дій.

Застосування першого підходу давало б шанс усталення нинішнього порядку й утримання сильної позиції США як світового лідера на майбутнє. У випадку другої моделі, реалізованої нині, існує потенційно реальна загроза зростання антиамериканських настроїв, поляризації міжнародної арени, що в підсумку може призвести до створення альянсів проти Сполучених Штатів, які сприйматимуться іншими учасниками міжнародних відносин як імперія, і дестабілізації чинного порядку.

В глобальній геополітичній ситуації, яка склалася після подій 11 вересня 2001 р. З. Бжезінський виділяє нові тенденції:

- відставання темпів воєнно-політичного розвитку від інтеграції в економічній сфері в країнах ЄС;
- для того, щоб вирішити внутрішні проблеми, Китай повинен обмежити свою активну участь у глобальній політиці та здійснювати стриману зовнішню політику;
- зростання розриву у воєнному потенціалі не тільки між США та їхніми геополітичними противниками, але і між їхніми основними союзниками;
- прагнення Японії перетворитися на могутню воєнну державу;

– поширення думок та побоювань, що схильна до одноосібних рішень Америка здатна стати джерелом загроз для всієї планети [60].

За цих умов геополітична стратегія США, яка спрямована на підтримку глобальної гегемонії, ставить за мету пошук нових союзів і коаліцій. На думку З. Бжезінського, необхідно розробити найбільш ефективні стратегії – трансатлантичну та тихоокеанську.

Постійне нарощування антиамериканських настроїв у всьому світі викликає занепокоєння в американських політологів. Вони зауважують, що для американської гегемонії однаково руйнівні паназіатизм та панєвропеїзм, які згуртовують біля себе тих, хто бачить в Америці загрозу [60].

Глобальні зміни, що відбуваються в світі, дозволяють дослідникам говорити про трансформацію сучасної системи міжнародних відносин. З одного боку, новій системі притаманний великий ступінь раціональності, що проявляється у прагненні глобального лідера США регулювати міжнародні відносини на основі власних уявлень та інтересів. З іншого боку, світове співтовариство є свідком зростаючої хаотичності міжнародних відносин, що впливає з самої природи міжнародної системи. Водночас хаотичність розвивається як противага тенденції до жорсткої раціоналізації та впорядкованості. Поєднання цих двох тенденцій призвело до трансформації «класичних» міждержавних відносин і на початку XXI ст. отримало назву «світова політика». Сучасна міждержавна ієрархія під впливом децентралізації світової системи стала менш жорсткою. Її розм'якшення йде по лінії зміни співвідношень можливостей між провідними державами. Прогнозоване зменшення впливу США може відбуватися не в результаті захоплення Китаєм місця лідера, що належить сьогодні Сполученим Штатам, а за рахунок обмеження ефективності політики США «зонами неприйняття» невдоволеними державами, що розвиваються [21, с. 203].

Сучасна перехідна епоха у світовій політиці супроводжується складними і суперечливими процесами співробітництва та конкуренції між учасниками міжнародних відносин. За таких умов переформатування міжнародної системи проходить розробку, концептуальне оформлення, висунення і реалізацію

зовнішньополітичних проектів суб'єктів глобальної та регіональної політики [24, с. 31].

На відміну від системи міжнародних відносин ХХ ст., яка була побудована за основним політичним протистоянням відкритої холодної війни та ядерного стримування, світова політика ХХІ ст. позначена дією глобалізації ринкової економіки як структуруючого феномену міжнародних взаємозв'язків. Але глобалізація впливає не тільки на міжнародні економічні відносини: вона охоплює весь спектр людської діяльності. Політичні, культурні і соціальні наслідки цього феномену залишаються, значною мірою, невизначеними і у масштабах країни, і в планетарному масштабі. Ряд дослідників визначають ключові тенденції, що характеризують сучасну еволюцію світової політики, а саме:

- зростання суперечливості у соціальній динаміці світової спільноти, зокрема посилення дуальності логіки інтеграції і логіки фрагментації;

- оновлення стратегічного ландшафту, де США мають здолати кризу ефективності та довіри, що є додатковим аргументом на підтримку оновлення глобальних стратегій та пошуку інших форм лідерства на фундаменті кращої консолідації партнерських інтересів;

- структурне послаблення міжнародної системи і формування моделі багатополлярної потужності, яка не гарантує стабільність, бо співіснування різних полюсів потужності не обов'язково призведе до мирного порозуміння і створення багатосторонньої мирної та консенсусної системи [31, с. 40].

Роль Америки як країни з глобальними можливостями у творенні світового порядку важко переоцінити. На сучасному етапі історичного розвитку США очолюють реальний центр влади. Дієспроможності цього центру стає питанням вирішення проблем глобального управління та винайдення типу політичної організації світу, що глобалізується [26, с. 51].

А. Годлюка акцентує увагу, що історичний досвід участі США в попередніх етапах глобалізації надає серйозний вплив на формування загальної стратегії держави [8, с. 70]. Як держава-лідер світової спільноти Сполучені Штати в нових умовах ХХІ ст. потребують постійної технологічної інноваційності, у тому числі створеної та

стимульованої їхньою мілітарною першістю. Майбутнє світового розвитку поставлене у пряму залежність від практичної підтримки владної позиції США. Підтримка ліберального світового порядку здійснюється через систему безпеки, розвиток якої корелює із програмними настановами американських оборонних та безпекових структур. Важливим стратегічним напрямком залишається залучення нових партнерів. І. Погорська стверджує, що глобальна стратегія збереження американського лідерства конкретизована через завдання реалізації двох принципових тез:

- підтримка порядку потребує продовження гегемонії;
- порядок у світі політики є типово створеним єдиною домінуючою потугою [32, с. 39].

Формування нового світового устрою в умовах глобалізації – це створення взаємозалежного і одночасно залежного від Америки світу. Глобальна провідна роль Америки унікальна за своїми масштабами та характером [53, с. 194].

Як зауважує І. Погорська, на сучасному історичному етапі у світі немає глобальної влади, яка є суто політико-стратегічною. Досягнутий людством ступінь розвитку де-факто ставить світового лідера перед необхідністю введення до дії нової соціокультурної моделі комунікації з міжнародною спільнотою, яка поєднує силу технологічних інновацій і потенціал політико-стратегічного арбітра [32, с. 39]. Перевагу отримали динамічні якості США у веденні міжнародних справ – мобільність дії, її інтенсифікація, а також гнучкість, кореляція самих дій та сфер дій. Для Вашингтона нагальними стали турботи про взаємодію комплексу різноманітних чинників, де серйозне стратегічне значення мають фінансові потоки, ресурсні переваги, комунікація й управління конфліктами. За таких умов мірилом лідерської самореалізації Сполучених Штатів на світовій арені має стати ефективність трансформації у практичну дію усього потенціалу американської держави, стримування критичних структурних ризиків і зусиль щодо формування нових системних умов впливу на глобальне міжнародне середовище [24, с. 34].

Погоджуємося з думкою А. М. Годлюк про те, що США виступають єдиним і основним глобалізатором, котрий здатен корегувати процеси трансформаційних

перетворень у всіх куточках світу, впливати на внутрішньо- та зовнішньополітичні процеси більшості сучасних країн та на динаміку економічного розвитку різних регіональних і міжрегіональних масштабів. Впровадження та контроль та демократизаційних глобальних перетворень американського зразка часто піддається критиці опонентами Вашингтона, котрі висувають звинувачення у «подвійних стандартах». Природною видається поява різного типу рухів і антиглобалізаційних об'єднань, спрямованих на опір існуючому світовому порядку, котрий зазнає в сучасних умовах дедалі більше невдач. Поодинокі прорахунки на світовій політичній арені США в основному зумовлені трансформаціями і змінами економіки, зокрема, в ЄС та азійських країнах [8, с. 25].

Основною ознакою держави-гегемона є настільки значний вплив, що союзники гегемона опиняються у становищі клієнтальних держав, а противники гегемона займають оборонну позицію. Світ, в якому існує гегемонія (однополярний світ), є досить стабільним, оскільки домінування однієї держави припиняє боротьбу інших держав. Гегемонія є наслідком природних політичних механізмів, однак ті ж закони, які призводять до формування гегемонії, не дозволяють положенню гегемона закріпитися назавжди. Гегемонія є однією із стадій приблизно столітнього циклу розвитку міжнародної системи, яка триває близько 25-50 років [21, с. 203].

Легітимація лідерства США відбувалася завдяки залученню міжнародних інституцій у процеси регулювання. У світовій політиці джерелом напрямних імпульсів виявляються не одноосібно США, а Сполучені Штати в щільному оточенні країн «сімки», крізь призму або фільтри якої переломлюються, стаючи більш помірними змінюючи свою спрямованість. Сучасна форма лідерства називається інституційною гегемонією, що поєднує в собі дві різновекторні тенденції розвитку сучасного світу: раціональну та стихійну. Раціональний початок веде до становлення одноосібного лідерства США; стихійний – вносить якийсь елемент хаотичності, ініціює процес самоорганізації, який на практиці втілюється в розвитку і зміцненні міжнародного співробітництва [21, с. 203].

Еволюцію зовнішньої політики США в умовах постбіполярного світу можна умовно розділяти на три найважливіші етапи. Перший етап ознаменований

президентством Дж. Буша та охарактеризувався наступними напрямками зовнішньої політики:

- поява доктрин і концепцій безпеки;
- боротьба проти тероризму у світі;
- зовнішньополітична стратегія спрямована на підкреслення відмінностей між Європою і Америкою, які не перешкоджають разом з тим розвитку взаємовигідного співробітництва;
- об'єднання зусиль з Росією в боротьбі з тероризмом, але збереження протистояння по інших зовнішньополітичних питанням;
- зміцнення впливу на всій території Європи;
- «транснаціональна» модель безмежного лібералізму до латиноамериканської конкретики [55, с. 59].

Другий етап пов'язують з ім'ям американського президента Б. Обама. В цей період основними положеннями американської зовнішньої політики були:

- прагнення до повернення принципів двопартійної зовнішньої політики;
- сприяння посиленню американського глобального лідерства;
- боротьба з глобальними загрозами спільно з іншими країнами;
- зовнішня політика під керівництвом «розумної сили»;
- залучення ООН та інших міжнародних організацій, коли це є необхідним і можливим [55, с. 59].

В цілому, в період президентства Б. Обама основні напрямки зовнішньої політики США залишилися такими ж як і у його попередника, але політика сили пішла на другий план, і її місце зайняли дипломатія і опора на надійні і довгострокові союзи.

Третій етап зовнішньої політики США пов'язується з ім'ям президента Дональда Трампа. Що стосується основних принципів, можна виділити ідею економічного націоналізму; захист території США, що полягає в скороченні візових програм, запровадження нових умов для біженців; взаємодія з Північною Кореєю. Д. Трамп досить незвичайно проводив зовнішню політику, спираючись на персональну комунікацію [55, с. 60]. США проводили свою політику з позиції лідерства. Цьому

сприяло економічне становище країни. Фундаментальні показники розвитку економіки США свідчили, що на початку 2019 року країна перебувала у найкращому економічному становищі. Американська економіка стала лідером за обсягом номінального ВВП, що посідало друге місце серед країн світу.

Важливим було те, що у США великі кошти вкладалися у розвиток новітніх технологій та технічний прогрес. Це дозволило США продовжувати бути лідером та експортувати не продукти, а ідеї та технології.

Американська зовнішньоторговельна політика суттєво змінилась. При президентстві Барака Обами використовувались переважно інструменти вільної торгівлі. Прихід до влади Д. Трампа ознаменувався зрушенням у бік дезінтеграційних рухів та політики протекціонізму. У січні 2017 року США вийшли з Транстихоокеанського партнерства, переговори з ЄС про Трансатлантичне партнерство припинились [24, с. 32].

Після того, як Трамп став президентом, були заявлені наступні цілі: поліпшення відносин з Росією; контроль над ситуацією з Північною Кореєю; досягнення зростання впливу США на Близькому Сході і поліпшення відносин з країнами Перської затоки; скасування угоди щодо іранської ядерної програми; загальне поліпшення економіки Сполучених Штатів через співпрацю з країнами, такими як Китай, Японія і Європейським Союзом.

Трамп наголошував на тому, щоб спробувати зробити США знову лідером. Д. Трамп у зовнішній політиці керувався трьома головними принципами:

- ідея економічного націоналізму;
- захист території США, що включає серію заходів, спрямованих на обмеження візових програм, програм біженців; взаємодія з Північною Кореєю [71].

Трамп не зміг домогтися остаточного успіху в реалізації своїх планів з досягнення прогресу зовнішньої політики. Відносини з Росією не поліпшились, щодо Китаю, то спостерігався баланс між жорсткою політикою і необхідністю співпраці у вирішенні північнокорейської кризи. Адміністрація Трампа поліпшила відносини з країнами Перської затоки, змінила свій підхід до угоди щодо іранської ядерної програми і США не вийшли з угоди [55, с. 60].

Четвертий етап зовнішньої політики США пов'язаний з діючим президентом Дж. Байденом. Підхід Дж. Байдена до міжнародних відносин зовсім інший ніж у Д. Трампа. Білий дім з приходом Дж. Байдена на пост президента заявив, що у зовнішній політиці його адміністрація планує «прокласти новий шлях». США намагається тісніше співпрацювати з давніми демократичними союзниками, ніж з авторитарними державами або країнами, що відступають від принципів демократії. На відміну від Д. Трампа, Дж. Байден встановив кращі відносини з лідерами демократичних країн ніж з авторитарними лідерами. Під керівництвом досвідченого державного секретаря США Е. Блінкена державний департамент США знову турбується утиском прав людини і нападом на демократичні інститути в усьому світу. Дж. Байден та його команда подали сигнал про свій намір скликати авторитетний світовий саміт демократій мета пропозиції якої полягає у наданні нового імпульсу демократичним країнам в їхній боротьбі із загрозами автократії.

Серед пріоритетів зовнішньої політики адміністрації 46-го Президента США можна виділити прагнення відновити і зміцнити зв'язки із союзниками – передусім з НАТО. Адміністрація Дж. Байдена переважно керується установками та орієнтирами адміністрації Б. Обами, що означає подальше зміцнення НАТО, відданість ідеї зміни режимів і зміцнення військової могутності на противагу основним супротивникам – Росії і Китаю.

Адміністрація Дж. Байдена запевнила Україну, що США і НАТО підтримають її в сильнішому протистоянні із самою Росією. Те ж саме зробили й інші високопоставлені керівники з адміністрації, зокрема міністр оборони Л. Остін і держсекретар Е. Блінкен.

Священа місія США полягає в тому, щоб вести і виграти війну між демократією та автократією, війну проти ворогів, які знаходяться як усередині, так і за межами кордонів Сполучених Штатів.

Глава Білого дому бачить необхідність «залучати Росію до відповідальності за будь-які безрозсудні або ворожі дії, що вживаються нею», проте «відкритий до співпраці в галузях, що становлять обопільний інтерес» [55, с. 61].

Підхід Дж. Байдена до основних питань зовнішньої політики є не стільки «доктриною», скільки прагматичним мисленням: вирішувати проблеми, чітко доносити свої думки до друзів і супротивників та крок за кроком просувати «заснований на правилах порядок».

Незважаючи на відмінності зовнішньої політики Д. Трампа і Дж. Байдена, необхідно відзначити, що адміністрація Дж. Байдена перейняла деякі агресивні методи Д. Трампа. Держсекретар Е. Блінкен дотримується жорсткої позиції Д. Трампа стосовно Китаю, і, хоча категорично не згоден з деякими діями попереднього президента в інших сферах, він упевнений, що напрямок обрано вірно.

Слід зазначити й те, що в реальному і віртуальному форматах сильна і досвідчена команда на чолі з держсекретарем Е. Блінкеном і радником з національної безпеки Дж. Салліваном розгорнула наступ американської дипломатії. Унаслідок почали швидко проявлятися контури зовнішньої політики епохи Дж. Байдена. Змагання між Сполученими Штатами і Китаєм як великих держав – і одночасно глобальне змагання між демократичними і неліберальними моделями правління – стало центральним у політиці США. До цього слід додати новий акцент на проблемі змін клімату, прав людини і використанні міжнародної торгівлі для створення робочих місць. Дж. Байден прагне знайти новий баланс між інтересами і цінностями США, між внутрішніми проблемами і глобальної роллю Америки [48, с. 1].

Девіз зовнішньої політики Президента США Дж. Байдена: «Америка повернулася». Дж. Байден та його команда з національної безпеки зібрали союзників в Азії та Європі, повернулися до глобальних інститутів та загострили відносини з авторитарними режимами.

Як бачимо, теперішня зовнішня політика Дж. Байдена відрізняється від зовнішньої політики попередника Д. Трампа, хоча в ній простежуються елементи наступності. Деякі президенти США, зокрема А. Лінкольн і Б. Обама, вибирали для роботи в своїх адміністраціях політичних суперників. Дж. Байден вибрав колишніх колег, які працювали разом з ним протягом багатьох років. Очікується, що адміністрація Дж. Байдена займе жорсткішу позицію щодо Росії. Президент США

Дж. Байден вірить у протидію агресії з боку РФ, зокрема за допомогою санкцій [48, с. 2].

Отже, на найближчу перспективу США залишаться наймогутнішою силою світового співтовариства. Глобальний економічний, технологічний, військовий і дипломатичний вплив США у світі не матиме рівних, як серед інших країн, так і серед міжнародних організацій, що забезпечить їм головне становище в системі міжнародних відносин.

Вся світова спільнота все ще буде бачити в США головного причіника глобалізації і країну, яка отримала від неї найбільшу користь. На світовій арені збільшується кількість важливих гравців, які піддають випробуванню лідерство США, а також ті, що сприятимуть його зміцненню: Китай, Росія, Індія, Мексика і Бразилія; регіональні організації; багатонаціональні корпорації; некомерційні організації. У довготерміновій перспективі глобальні сили неминуче і все більшою мірою будуть протестувати проти зосереджування світової гегемонії в руках однієї держави. Однак, в майбутньому можна говорити про незаперечне лідерство США в політичному, соціально-економічному, науково-технічному та військовому аспектах. Це дає підстави стверджувати, що Америка керує еволюцією міжнародної системи та продовжує залишатися головним актором на сучасній світовій арені.

РОЗДІЛ 2. ПРІОРИТЕТИ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1 Трансатлантична взаємодія у системі зовнішньополітичних пріоритетів США

Світові глобалізаційні умови кидають виклик умовам взаємодії держав, інтеграційних об'єднань та цілих континентів. Намагання країн отримати кращі фінансові, інвестиційні та конкурентні переваги, економічні кризи, вимагають посилення взаємодії, пошуку нових орієнтирів чи регіонів.

Необхідною умовою розвитку є оцінка динаміки та перспектив розвитку таких відносин. Сучасні реалії демонструють розширення протиріч між національними економіками, навіть у рамках інтеграційних угруповань. Тому на світовому рівні для прагматичного, всеохоплюючого та стабільного розвитку важливо знайти спільні інтереси. У світовій економіці відбувається концентрація управління для того, щоб контролювати світові ресурси. Тому проблема оцінки економічних відносин між ЄС – США стає однією із найбільш актуальних у рамках світового суспільства.

На відміну від політичних контактів, формалізація яких припадає на 90-ті роки, економічне співробітництво між США та ЄС є традиційним для трансатлантичних відносин. Як показує історія векторна взаємодія та промисловий марафон між цими континентами призвели до реалізації ідей НТР, появи нових технологій, розширення індустріалізації та урбанізації, систем виробництва. Намагання поліпшити економічні параметри суперника, отримати домінуюче положення на світовій арені є каталізатором та стимулюючим чинником розвитку інтеграційних угруповань, континентів [33, с. 27]. Низка викликів що визначатимуть у середньостроковій перспективі співпрацю двох сторін на двосторонньому і багатосторонньому рівнях склалася у постбіполярний період. А саме:

1. Відмінності американської та європейської економічних та соціальних моделей: неоліберальна економіка США та соціально-ринкова – в ЄС, що спричиняє різну оцінку наслідків глобалізації та шляхів подолання проблем соціальної нерівності в міжнародній системі.

2. Активізація процесів регіоналізації в міжнародних відносинах, оскільки зосередження на власних інтеграційних проєктах США та ЄС на тлі неспроможності домовитися щодо поглиблення трансатлантичного економічного партнерства.

3. Формування економічного та валютного союзу ЄС. У політичній площині введення євро матиме позитивні наслідки як для США, так і для трансатлантичних

відносин. Від ефективності цього проекту залежить ефективність європейської інтеграції, а отже, геополітична та соціально-економічна стабільність в Європі, у тому числі Центрально-Східній Європі, що є одним із завдань європейської політики США [33, с. 27].

Чинником, що визначає характер політичних та економічних відносин США – ЄС та переносить їх на рівень стратегічного партнерства, є посилення політичної та економічної взаємозалежності двох акторів. Водночас існує низка відмінностей, пов'язаних із ресурсами та можливостями сторін, різною політичною культурою, що є головною перешкодою для ефективного партнерства. США є наддержавою, що частіше вдається до односторонніх дій та військової сили; ЄС є регіональним центром сили та вибирає плюралістичну модель співробітництва, у тому числі в рамках міжнародних організацій.

Епоха блокового протистояння досягла завершення та ознаменувалася реструктуризацією геополітичного простору і початком формування нових силових центрів, особливе місце серед яких займають Сполучені Штати Америки і Європейський Союз. Експерти по обидві сторони Атлантики сходяться зауважують, що від характеру їх взаємовідносин залежить як рівень розвитку євроатлантичного простору, так і глобальний політичний клімат на планеті. Співпраця США і ЄС впливає на процеси економічної, політичної консолідації та на міжнародну безпеку.

Формування трансатлантичних взаємовідносин на початку XXI століття зазнали певних складнощів. Як відзначає М. Ю. Лимар, тенденцію до спаду в партнерських відносинах двох геополітичних акторів, називає розкол в інтересах «трансатлантичною тріщиною», яка спричинена Великою трансатлантичною угодою, суть якої полягає в неформальному, ніде не записаному «договорі» щодо «розподілу праці» між партнерами по обидві сторони Атлантики [19, с. 87].

Як зауважує аналітик Німецької ради Я. Техау, будучи надзвичайно вигідною всім сторонам учасникам, Велика трансатлантична угода дозволила європейцям в період біполярності зосередити свої зусилля на відновленні зруйнованого війною континенту і розвитку інтеграційних процесів, які з часом мали принести плоди у вигляді миру і економічного благополуччя, шляхом передачі основної

відповідальності за європейську безпеку Сполученим Штатам, які, у свою чергу, отримали можливість активної участі у визначенні векторів європейської політики та ухваленні стратегічно важливих рішень нарівні з європейськими країнами. Така «угода» дала б підстави для США зміцнювати свої позиції як глобального гегемона, в тому числі, в якості провідного ініціатора НАТО. Аналітик пояснює, що Америка виконувала в Європі роль доброзичливого лідера і нарощувала потужну «м'яку силу», надаючи можливість західним європейцям займатися головним чином внутрішніми проблемами, вкладаючи гроші в розвиток економіки, підвищення ефективності управління, будувати систему соціального забезпечення не піклуючись про зовнішню стабільність. Запорукою міцності цього трансатлантичного пакту була зовнішня загроза – комуністична система СРСР і її вимушені союзники відповідно до Варшавського договору, а в постбіполярний період – прагнення сприяти трансформації країн Центральної та Східної Європи. Наразі обидва чинники втратили свою актуальність, що, в свою чергу, призвело до виникнення потреби у формуванні нових міжнародно-політичних механізмів, завдяки яким провідні держави могли б підтримувати стабільність у світі [44, с. 33].

Французький журналіст К. Деснуес, одним з перших використав термін «трансатлантична тріщина», акцентуючи увагу на тому, що США і ЄС вже давно перестали розвиватися і співпрацювати по одній моделі. Події вересня 2001 змінили відносини між обома силами. Десятки років США знаходяться в стані війни, у боротьбі з небажаними світовими режимами і терористичними угрупованнями, прагнучи підтримувати дану політичну лінію до етапу перемодельювання всієї глобальної периферії за американським зразком для уникнення загроз безпеці Сполучених Штатів. Європа, на відміну від Америки, визначила свої політичні пріоритети дещо раніше – після зникнення радянської загрози. Вектори її зовнішньої політики спрямовані в сторону формування «вічного миру», який є продовженням кантовських ідей [42]. Європейський підхід до розбудови міжнародних відносин містить суто гуманістичні погляди, згідно яких «глобальну тишу» можна підтримувати за допомогою інститутів колективної безпеки, зокрема – ООН, ОБСЄ,

Ради Європи, багатосторонньої дипломатії та мирного вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем.

Американський політолог Р. Кейган [42] наголошував, що між США та ЄС пролягла прірва, всі діалоги велися тільки з позиції американської сили, а Євросоюзу не залишається нічого, окрім нарощування військового потенціалу для адекватної відповіді у разі загострення і без того непростой ситуації. Р. Кейган бачив проблеми тільки в психологічній складовій, але ніяк не в економічній чи політичній. На його думку, європейці просто не готові до рішучих і певною мірою ризикованих дій.

Український вчений Г. Панченко у роботі «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США і ЄС на початку XXI століття» [28, с. 64], аналізує різні підходи до визначення даного явища і доходить висновку про недоцільність заперечення його існування. На його думку, «розкол» у відносинах США-ЄС проходить по таких сферах як: економіка, культура (на відміну від США, які прагнуть зведення нанівець культурної ідентичності окремих народів, країни Європи намагаються зберегти свою індивідуальність) і глобальна стратегія.

Підтримуючи думку українських політологів, щодо неузгодження в інтересах акторів, варто відзначити, що обидва геополітичних центра мають довгу і непросту історію взаємин, починаючи з 1953 року – перші американські спостерігачі були направлені в Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), попередника ЄС, і 1956 року – формування в ЄОВС першої американської дипломатичної місії. На сьогоднішній день їх продовжують об'єднувати кілька рівнів співробітництва на міжнародній арені, незважаючи на певну дестабілізацію, серед яких найбільш актуальними є наступні [66]:

США – ЄС: сфери конкуренції. Кількість сфер, у яких спостерігається конкуренція між США та ЄС, поступово зростає. Поля для неї практично не було на момент створення інститутів-зародків Євросоюзу (Європейське об'єднання вугілля і сталі, Євратом), особливо з урахуванням домінуючої ролі США на Європейському континенті завдяки Плану Маршалла. Воно з'явилося в міру консолідації згаданих і створення нових інститутів (Європейське економічне об'єднання, а згодом Європарламент, Європейська Комісія та ін.), які поступово встановлювали правила в

інтересах країн об'єднаної Європи. На цьому етапі чітко вирізняються такі сфери конкуренції.

1. Торгівля. Ця сфера природним чином пов'язана з конкуренцією. Низка спорів, за висновками експертів, може бути легко врегульована через існуючі міжнародні інститути/механізми, які створені для розв'язання таких проблем, або ж у двосторонньому дипломатичному діалозі. Однак відповідні інститути свідомо ігноруються. Врегулювання спорів ускладнювалося американською стороною, що свідчить про намір обмежити успіхи конкурента, а не вирішити той чи той конфлікт [2, с. 6].

2. Енергетика. Тривалий час у світовій енергетиці, зокрема в нафтовій, атомній галузях, на глобальному рівні суперництво відбувалося насамперед між компаніями, і лише в другу чергу стосувалося держав – експортерів енергоресурсів. Унаслідок застосування РФ доктрини енергетичного домінування як засобу тиску значення державної енергетичної політики зросло, що зумовило реакцію з боку США. Недостатньо забезпечена енергоресурсами Європа стає тут заручником протистояння двох сторін і має вразливу позицію в діалозі із США [2, с. 6].

3. Безпека. Політика безпеки є одним з найбільш дискусійних рівнів побудови відносин. ЄС не володіє військовою міццю наближеною до США. З моменту створення НАТО взаємодія між США та європейськими країнами-членами визначалася пріоритетом перших з огляду на американський ядерний та конвенційний військовий потенціал. Ситуація змінилася завдяки дедалі більшій односторонності дій США та через використання ними структур НАТО задля досягнення власних інтересів, інколи й за рахунок інтересів союзників [2, с. 6].

4. Право. У Вашингтоні, зокрема, недоліком вважають відсутність консолідованого «силового» виміру ЄС – єдиної поліції, суду, законодавства, служби безпеки, розвідувального товариства тощо. Зародки таких інститутів здебільшого контактують з відповідними партнерами у США паралельно з національними органами. У випадку обговорення важливих політичних питань керівництво США звертається до головних європейських столиць – Берліна, Парижа, Мадрида, Рима, в

останні роки також до Варшави та Праги, очільники ЄС не обов'язково залучаються до переговорів [4, с. 6].

5. Такий підхід культивується в США з метою демонстрації власної політичної організованості, на противагу «європейському хаосу». Особливої виразності він набув в роки президентства Д. Трампа. Зазначене слугує підставою для жорстких висновків, що містяться в резолюціях Європейського парламенту: «теперішня однобока політика «Америка понад усе» шкодить і інтересам ЄС, і США, підважує взаємну довіру і може мати ширші впливи на глобальну стабільність та процвітання» [76].

6. Глобальні виклики. Глобальними є проблеми довкілля та методи протидії загрозам, тероризму (та правового забезпечення), роззброєння і контролю над озброєннями, зокрема ядерною зброєю, глобальних міграційних процесів тощо. США і ЄС додержуються протилежних позицій, щодо природи викликів у цих сферах і можливих відповідей на них. Згадані сфери конкуренції створюють політичну напругу та призводять до посилення конфліктності у відносинах США та ЄС на тлі глобальних процесів суперництва/ворожнечі за участю КНР, РФ, окремих регіональних держав на Близькому Сході, в Латинській Америці, Південній Азії [2].

7. Боротьба з бідністю. Питання соціального благополуччя є одним з центральних як у Європі, так і в Америці. ЄС і США забезпечують майже 80 % світової допомоги країнам, що розвиваються.

Зважаючи на вище вказане, доцільно підкреслити, що американські та європейські політологи значною мірою зосереджують увагу на питаннях розбудови оновленого партнерства між Сполученими Штатами та ЄС, з метою уникнення початку незворотного погіршення американсько-європейських відносин. З приходом до влади Джо Байдена ЄС і США проголосили повернення партнерство для захисту спільних цінностей. Вперше за 11 років 25 березня 2021 року керівники Євросоюзу запросили американського президента брати участь у нараді лідерів двадцяти семи країн організації. Вказавши на спільні демократичні цінності Д. Байден наголосив, що міцний Європейський Союз – це те, що відповідає інтересам США [11].

Європейська гілка є найважливішою в сфері американської зовнішньої політики. Деякі експерти вважають, що відносини США і Європи на початку XXI століття зазнають труднощів. Політологи відзначають тенденцію до спаду партнерських відносин США і Європи. До цього відносяться розбіжності між США і Європою в питаннях системи противоракетної оборони, Кіотського протоколу тощо. Єднальними факторами у відносинах США і Європи як і раніше залишаються [55, с. 63]:

Економічний. Трансатлантична економічна діяльність США і Європи забезпечує 40% ВВП світової економіки.

Забезпечення миру і стабільності. Будучи визнаними центрами сили, США і Європа несуть відповідальність за сприяння мирному врегулюванню конфліктів шляхом спільних дій в рамках НАТО.

Партнерство між Європою і США, є і має залишатися наріжним каменем усього того, що США сподівається досягти XXI столітті, як і XX столітті. Байден і його адміністрація підтримує мету створення єдиної, вільної і мирної Європи. США повністю віддані альянсу НАТО, і слід відзначити, що Європа збільшує вкладення коштів до військового потенціалу, який забезпечує загальну оборону. Тому відстоювання суверенітету і територіальної цілісності України як і раніше життєво важливо для Європи і США. Тому боротьба із вседозволеністю – вседозволеністю Росії та її хакерськими атаками на комп'ютерні мережі в США, в усій Європі та в усьому світі – стала критично важливою для захисту спільної колективної безпеки [75].

Україна нині опинилася затиснутою у трикутнику «ЄС – «Тримор'я» (Ініціатива Балтійського, Адріатичного, Чорного морів) – США». Очевидними сьогодні стали стають відмінності у підходах прихильників «єдиної Європи» і прихильників концепції «Тримор'я» щодо важливих для України питань: безпеки, енергетики, інфраструктури, стримування РФ. Трансатлантичний альянс вже зовсім не той, що був раніше. Конкуренція між Європою і США загострилася протягом останніх років, а через Трампа посилюються кризові явища інституційно-ідеологічного характеру всередині Євросоюзу і НАТО. Україна залежить від фінансової та політичної

підтримки ЄС (особливо Німеччини та Франції), але водночас економічно, політично та логістично більш близька до країн-учасниць «Тримор'я» (Польща, Угорщина, Словаччина, Литва, Латвія, Румунія, Чехія, Естонія та інші), які користуються підтримкою США. Як відомо, між західно-європейським і східно-європейським блоками також існують серйозні суперечності з основних питань функціонування Союзу та його політики [10].

Повернення «нормальності» у відносини з ЄС, вироблення нового формату взаємодії з Великою Британією і формування нової політики щодо Німеччини і Франції після завершення епохи канцлера Ангели Меркель у 2021 році. Крім того, у спадщину від Трампа Байдену дісталася криза НАТО. Для адміністрації Байдена ключовим завданням є пропозиція варіанту переформатування альянсу, здатного нівелювати частину внутрішніх конфліктів і зберегти вплив США зі значно меншими фінансовими витратами.

Таким чином, підсумовуючи характеристики двосторонніх відносин США та ЄС, прийшли до висновку, що Сполучені Штати Америки, світова наддержава, та Європейський Союз, міждержавне об'єднання 27 країн перебувають на етапі зростаючої конкуренції. На початку XXI століття формування трансатлантичних взаємовідносин зазнали певних складнощів. Ці процеси відбуваються внаслідок «ренаціоналізації» американської зовнішньої політичної, економічної та безпекової політики на тлі посилення й консолідації Європейського Союзу, який проголошує курс на підвищення власної стратегічної автономії та поглиблення інтеграції у сфері спільної безпеки та оборони. Поліпшення відносин по осі США-ЄС залежить від консолідації зусиль обох силових центрів. Сьогоднішня адміністрація закликає до неминучих змін щодо трансатлантичних відносин, які повинні сприяти об'єднанню зусиль двох геополітичних акторів заради збереження і вдосконалення існуючого порядку у вирішенні нагальних світових проблем та окремих спільних інтересів у зовнішній політиці. Питання про подальше перетворення та вдосконалення взаємовідносин між Сполученими Штатами і Європейським Союзом залишається відкритим, враховуючи розстановку пріоритетів у внутрішній та зовнішній політиці

обох силових центрів, так само, як і особливості формування нової системи міжнародних відносин на початку XXI століття.

2.2. Особливості зовнішньої політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні

У сучасних умовах світ характеризується стрімкими змінами в усіх сферах життєдіяльності, які пов'язані з викликами сучасності. У нових умовах Азійсько-Тихоокеанський регіон (далі – АТР) позиціонує себе як динамічний, перспективний та процвітаючий.

Поняття «Азійсько-Тихоокеанський регіон» було визначено як географічний і геополітичний регіон, система міждержавних і субрегіональних зв'язків, яка вирізняється підвищеною конфліктогенністю. До АТР віднесено такі держави як Китайська Народна Республіка, Сполучені Штати Америки, Корейська Народно-Демократична Республіка, Республіка Корея, Японія, Російська Федерація, Тайвань, Австралія, Індія, Пакистан, а також така міжнародна організація як АСЕАН (В'єтнам, Філіппіни, Сінгапур, Лаос, Малайзія, Таїланд, М'янма, Індонезія, Бруней, Камбоджа) [18, с. 9].

Політичні і економічні процеси в регіоні значною мірою визначаються впливом США, які розглядають АТР як об'єкт доповнення економічної, політичної, а головним чином, військової сили. Опорою для збереження впливу США в АТР є передове базування збройних сил, представлених Тихоокеанським командуванням ПАКОМ, а також двосторонні альянси з Японією, Австралією і Південною Кореєю.

Можна погодитися із В. Головченко щодо головних стратегічних інтересів США в АТР із кінця XX століття, які визначали їх місце та роль у регіоні, окрім заохочення економічної лібералізації й глибокого інвестиційно-торговельного проникнення на ринки країн субконтиненту:

– збереження й посилення інститутів вестмінстерської моделі парламентської демократії в Індії, що справляє позитивний вплив на увесь регіон;

- забезпечення стабільності міждержавних відносин Індії й Пакистану, недопущення повномасштабного конфлікту між ними;
- розвиток взаємовигідної багатогалузевої співпраці США й Індією задля стримування КНР;
- недопущення розповсюдження ядерної зброї поза межі регіону в нестабільні країни, передусім «вісі зла»;
- глобальна кампанія боротьби з міжнародним тероризмом, що розгорнулася в Афганістані й Пакистані після терактів 11 вересня 2001 р. [61].

З кожною новою президентською адміністрацією політична позиція США щодо АТР змінювалася, хоча багато проблем залишалися невирішеними.

Відносини між США та КНР значно погіршилися при адміністрації Трампа, оскільки дві наддержави вели торговельну війну та змагалися за технологічну перевагу.

У 2017 році Дональд Трамп підписав указ щодо виходу США з торговельної угоди про Транстихоокеанське партнерство (ТТП). Решта 11 країн ТТП продовжили переговори по Пакту та у 2018 році підписали Всеосяжну прогресивну угоду про транстихоокеанське партнерство (СРТРР). ТТП була способом закріпити присутність Сполучених Штатів в Східній Азії, щоб гарантувати, що в цьому регіоні не буде домінувати Китай. У 2020 році в Ханой було підписано Угоду про створення Всебічного регіонального економічного партнерства (ВРЕП), яка охопила 10 держав-членів АСЕАН та 5 держав, з якими у АСЕАН вже підписані угоди про вільну торгівлю (Австралія, КНР, Нова Зеландія, Республіка Корея та Японія). Угода про «зону вільної торгівлі плюс» («ЗВТ +») стала найбільшим торговим блоком у світі, який охопив ринок з населенням 2,2 мільярди осіб та обсягом світового виробництва на 26,2 трильйона доларів. Таким чином, Сполучені Штати не брали участь ні в одній з великих торгових угод за участю більшості провідних економік Азії, за винятком Індії [30, с. 24].

Зовнішні економічні зв'язки Сполучених Штатів та АСЕАН в даний час є найслабшою ланкою в цих найважливіших відносинах. У сукупності країни АСЕАН займають третє місце в світі за чисельністю робочої сили та п'яту за величиною

економіку з сукупним ВВП більше \$ 3,1 трильйона. АСЕАН є четвертим за величиною експортним ринком Сполучених Штатів та основним напрямком прямих іноземних інвестицій США в Азії, життєво важливою ланкою в ланцюжках створення вартості в США та бізнес-напрямом, що викликає зростаючий інтерес американських компаній. Сполучені Штати проявляють нову ініціативу з просування безпечних та стійких ланцюжків поставок США-АСЕАН та прагнуть до співпраці АСЕАН в реформуванні Світової організації торгівлі (СОТ). Стратегічна важливість регіону робить вкрай необхідним, щоб Сполучені Штати взаємодіяли з ПСА на надійній та послідовній основі, особливо найближчим часом, з огляду на зниження впливу США в регіоні за останні чотири роки [59].

Сучасні міжнародні відносини зазнають швидких та непередбачуваних змін. Це характеризується появою та зміцненням окремих центрів сили, які виникли внаслідок низки чинників, незважаючи на зусилля Сполучених Штатів Америки домінувати в геополітичному масштабі. Одним із таких центрів, який зміцнює свої позиції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні став Китай.

На думку А. М. Годлюк, відносини між Пекіном і Вашингтоном у майбутньому будуть визначати подальший розвиток економічної і політичної систем світу, враховуючи динаміку інвестицій КНР у американські казначейські цінні папери та державні облігації, що становить близько 2 трлн дол.

Дослідниця наголошує, що не варто недооцінювати ідеологічних розбіжностей глобалізації проамериканського зразка та політику і ідеологію КНР. Саме політична складова Пекіну в сучасному світі відіграє колосальну роль у формуванні зовнішньої політики. Прийняття капіталістичних моделей домінування у внутрішній економіці та підтримання ідеологічних основ комунізму призвели до формування суто китайського явища «Східного тигра» [8, с. 27].

Аналізуючи основні тенденції глобалізації у світових і регіональних масштабах та спостерігаючи за ростом економіки Китаю, А. М. Годлюк зазначає, що саме США відіграють провідну роль як основний інвестор у економіку всіх азійських країн. Формування і розвиток АСЕАН у контексті останніх подій свідчить про те, що Азійсько-Тихоокеанський простір тісно взаємопов'язаний з глобальною економікою

і відповідно залежить від ресурсів, імперативів політики США в процесах глобалізації.

Глобалізаційні впливи у відносинах між Пекіном і Вашингтоном, відіграють значну роль ціннісних орієнтирів, адже цінності Китаю, на відмінну від цінностей західного та американського світів, зорієнтовані на потреби общини, на цінності дотримання свобод і прав кожного громадянина [8, с. 27].

Враховуючи ці та низку інших відмінностей між глобалізаційними процесами і формуванням глобальної політики США та регіонами, зокрема КНР, слід припустити неминучість подальших криз і дрібних конфліктів, котрі не приведуть до загальносвітових зрушень. Свідченням цього є прийняття рішення щодо зміни державної політики у сфері економіки та визначено завдання пошуку балансу між зростанням, зміною структури економіки і контролем за інфляцією.

Наразі зовнішня політика Китайської Народної Республіки чинить відчутний вплив на внутрішню й зовнішню політику країн АТР. Така позиція сильного гравця в Азійському регіоні, у свою чергу, змушує реагувати США, які не бажають втрачати позиції в традиційній сфері свого впливу [52, с. 237].

Враховуючи політику Китаю в регіоні, конфлікти, що виникають у зв'язку зі зростаючою економічною та військовою силою цієї країни, у фахівців посилюється зацікавленість перспективами багатосторонніх відносин, передусім американо-китайських, які виявилися напруженими в останні роки. КНР не претендує на глобальне лідерство, проте демонструє жорстку позицію щодо власних інтересів в АТР, що турбує не лише сусідів, а й Сполучені Штати Америки [37, с. 62].

Наразі конкурентом Китаю і партнером США залишається Японія, яка змінила зовнішньополітичну концепцію «взаємодії» на концепцію «динамічного захисту» [1, с. 13]. Японія використовує угоди про економічне партнерство для того щоб обмежити вплив Китаю в регіоні та зменшити можливості Китаю узурпувати владу в багатосторонніх регіональних інституціях. Таке м'яке стримування КНР змусило китайських лідерів рахуватися з інтересами Японії та підштовхнуло політиків йти на компроміс у питаннях економічної й територіальної безпеки Японії, яка поряд із Китаєм претендує на лідерську позицію в АТР. Реальна ймовірність потенційних

загроз і викликів, які зумовлені зростанням китайського впливу в регіоні, та межі конфронтації КНР зі США, які, без сумніву, не поступляться Китаю в східній Азії й АТР лідерством викликають ряд запитань у політологів. Мета Вашингтона полягає в тому, щоб зберегти status quo в АТР і не допустити ескалації будь-яких конфліктів, які б порушили баланс сил у цьому регіоні та призвели б до обмеження активності США як глобального й регіонального лідера.

Зростання могутності Китаю визнається як основна загроза безпеки та процвітання США сьогодні. Комуністична партія Китаю формує стратегію розвитку військових сил КНР в новій ері як намагання реалізувати давні націоналістичні прагнення повернути Китай на позиції сили, процвітання й лідерства на світовій арені [72, с. 2].

Цілі військової модернізації Китаю ширші за прагнення національного розвитку. Економічний, політичний, соціальний та безпековий розвиток Китаю взаємно підсилюють і підтримують китайську стратегію національного піднесення. Однак у контексті національної стратегії Китаю [76, с. 24].

Важливу, хоча й обмежену роль в процесі формування зовнішньої політики США щодо китайського напрямку, відіграє американський Конгрес. Конгресмени щодо формування китайської політики, здебільшого, мають на меті цілі, що визначаються вузько політичними інтересами, ідеологією й цінностями.

Часто конгресмени у формулюванні й висуненні своїх зовнішньополітичних ініціатив виходять з кон'юнктурних міркувань, прагнення підвищити своє фінансування й рівень підтримки з боку електорату. Діяльність Конгресу має антикитайську спрямованість і має дестабілізуючий вплив на американо-китайські відносини [17, с. 93].

Особливе місце приділено формуванню правильної реакції Вашингтона щодо прагнення Пекіна створити військові сили світового рівня.

Китай активно розбудовує власні збройні сили. Змінено структуру збройних сил Китаю, відбулося скорочення армії, переглянуто ракетні сили, створено окремий підрозділ керівництва ракетами стратегічного призначення. Із сильною армією Китай став політично сильнішим, переконливішим і впливовішим. Збройні сили Китаю були

залучені до конфліктів із Японією та Філіппінами через територіальні претензії в Східно-Китайському та Південно-Китайському морях. Ядерна політика і ядерна стратегія країни не змінилася. Китайські лідери розуміють небезпеку використання ядерної зброї, тим паче, що негативним прикладом стало бомбардування Сполученими Штатами Америки японських міст Хіросіми й Нагасакі в серпні 1945 року. Проте своїми національними інтересами Китай не поступиться. Як зауважує політолог Ні Лексіонг: «У Китаї тривалий час були відсутні морські інтереси. Військово-морські, повітряні сили та ракетні сили були слабкі порівняно з армією. Тому, щоб наздогнати США та розвинуті європейські країни, Китаю необхідно здійснити модернізацію й суттєво зміцнити армію» [17, с. 94].

Амбітні плани Китаю нашоувхуються на контрзаходи Вашингтона, який прагне залишатися й надалі домінуючим лідером регіону. В доповіді «Глобальні тенденції 2025» Національна рада з питань розвідки США конкретизувала цю думку. Фахівці вважають, що до 2025 року існуватиме необхідність у діяльності Сполучених Штатів як регіонального посередника, який сприятиме балансу на Близькому сході та в Азії.

Політика попереднього президента США Дональда Трампа щодо Китаю довела китайсько-американські відносини до найнижчого з моменту встановлення дипломатичних відносин рівня.

Китайсько-американські відносини зійшли з рейок нормального розвитку, і дійшли до найбільш складного періоду з моменту встановлення дипломатичних відносин.

Джерело такої ситуації криється в тому, що попередня адміністрація США, виходячи з власних політичних потреб, у політиці щодо КНР допустила серйозні помилки в оцінках тенденцій його розвитку та політики. На цій основі вона вжила заходів щодо стримування Китаю і надання тиску на нього. Щоб навести порядок і повернення китайсько-американських відносин у правильне русло, необхідно «зламати високі стіни», що виникли в результаті помилкових уявлень про КНР у Сполучених Штатах.

Китай постійно розраховує на подальший розвиток бізнесу американських компаній у країні, для цього Пекін вдосконалює відповідні умови і діловий клімат.

За правління Джо Байдена було випущено перший документ, який окреслював основи політики національної безпеки нової адміністрації. У ньому, зокрема, підкреслювалося, що Китай вважається тепер «єдиним конкурентом, потенційно здатним об'єднати свою економічну, дипломатичну, військову й технологічну потужність, щоби створити стійкий виклик стабільній та відкритій міжнародній системі». Іншими словами, з цього моменту лише Китай (без натяків на таку ж роль Росії) став головним противником Америки [43].

Наразі Сполучені Штати зосередились на посиленні протидії китайській експансії як у сфері глобальної торгівлі, так і в політичному вимірі, а також у військовій сфері. У Байдена продовжують політику попередньої адміністрації, зокрема, щодо збереження торговельних обмежень проти КНР і протидії поширенню китайських цифрових технологій.

Постійна напруженість у відносинах США з КНР є основним фактором зовнішньої політики в АТР. Більшість країн регіону відчують все більшу недовіру до Китаю, з огляду на його все більш агресивну поведінку та великі територіальні претензії в Південно-Китайському морі, але ПСА не в змозі відокремитися від Пекіна. КНР є найбільшим торговельним партнером регіону та найбільшим донором допомоги кільком державам ПСА. Проте такі країни, як Сінгапур і В'єтнам, в деякій мірі Малайзія та Індонезія, все більше стурбовані жорстким підходом Китаю до регіону. Адміністрація Байдена ймовірно, продовжить переорієнтовувати збройні сили Сполучених Штатів в сторону АТР, активізуючи регіональне військове співробітництво з союзниками в регіоні та продовжуючи зміцнювати оборону США, їх союзників, знаходити способи протидіяти діяльності Китаю щодо впливу в Сполучених Штатах та інших країнах [30, с. 29].

Майбутнє американсько-китайських відносин цілком може залежати від механізму врегулювання суперечок у Південно-Китайському морі, де Сполучені Штати не мають прямих претензій на суверенітет та унікальну систему вирішення спорів. Південно-Китайське море, ймовірно, є стрижнем майбутніх відносин великих держав між Сполученими Штатами та Китаєм. Крім критичної тайванської проблеми, Південно-Китайське море є ареною зіткнення конкуруючих парадигм та ймовірності

війни. Сполучені Штати розглядають цю суперечку як ключову частину своєї стратегії безпеки та цілі зміцнення альянсів і стратегічного партнерства в регіоні. Основні інтереси уряду Сполучених Штатів в Південно-Китайському морі – підтримка вільного і відкритого Індо-Тихоокеанського регіону та відмова Китаю в можливості домінувати на морській арені. Зокрема, Сполучені Штати прагнуть гарантувати торгові та вільні морські шляхи, зміцнення оборонних зв'язків зі своїми союзниками і партнерами в регіоні, врівноважувати зростаючу міць Китаю. Офіційні морські цілі Міністерства оборони полягають в забезпеченні свободи судноплавства для морських судів, як це визнано Конвенцією ООН з морського права, стримувати конфлікти, примус та заохочувати держави до дотримання норм міжнародного права.

Адміністрація Байдена розглядає Азію як нову лінію фронту в боротьбі за першість з найближчим суперником наддержави – КНР. Стратегія протидії силі та впливу Китаю не зупиниться, навіть якщо будуть задіяні понад тонка дипломатія та військова манера поведінки [30, с. 30].

Найважливіша зовнішньополітична мета нової адміністрації США Джо Байдена – підтримувати міжнародний порядок під керівництвом Сполучених Штатів, зміцнювати союзи, багатосторонність, просувати демократію з метою сформулювати нову стратегію КНР, спрямовану на стримування Пекіну. Політика США щодо ПСА спрямована не лише на стримування Китаю, але і на те, як Сполучені Штати можуть ефективно на багатосторонній основі працювати з країнами ПСА щодо вирішення нагальних проблем через АСЕАН, коли це можливо, та на двосторонній основі, коли необхідно. По-друге, основна мета політики Джо Байдена в ПСА полягає в тому, щоб задовольнити потребу Вашингтону в стратегічній конкуренції з Пекіном, а не в рішенні проблем, заснованих на ситуації в регіоні чи будь-якої конкретної країни. Коли ми беремо до уваги зростаючі успіхи країн АТР та причинну важливість ІндоТихоокеанського регіону, представляється суперечлива політика КНР, США та АСЕАН. Тоді як Сполучені Штати уявляють собі вільний та відкритий Індо-Тихоокеанський регіон, АСЕАН закликає до відкритого та інклюзивного Індо-Тихоокеанського регіону, що вказує на «включення» домінуючої сили, якою виступає КНР. Однак слід мати на увазі, що АСЕАН є основою індо-тихоокеанського нарративу

та центральною точкою, яка з'єднує різні кінці регіону. Таким чином, можна з упевненістю сказати, що першим та найбільш важливим аспектом взаємодії адміністрації президента США Джо Байдена з ПСА має бути взаємодія з АСЕАН [30, с. 30].

Отже, формування зовнішньополітичного курсу США щодо КНР формується під впливом багатьох факторів та поглядів різних інституцій.

Партнерство координованого типу з США й Китаєм подібне за змістом з поняттям стратегічного суперництва, що яскраво проявилось в останнє десятиріччя. Станом на сьогодні, Китай фігурує як основна загроза безпеки та процвітання США, стратегічний конкурент, який використовує інструменти впливу на своїх партнерів, який хоче змінити порядок в Азійсько-Тихоокеанському регіоні на свою користь. КНР наразі підриває позиції Вашингтона як єдиного глобального центру сили, але при цьому США не поступляться Китаю в східній Азії й АТР лідерством.

Сьогодні Китай із сильного регіонального актора трансформується в регіонального лідера, який має всі шанси згодом перетворитися на глобального лідера, а підстави для цього є: економічна могутність, сильна армія, технології та вигідне геополітичне розташування.

2.3. Близькосхідний вектор забезпечення американських зовнішньополітичних інтересів

В умовах міжнародної нестабільності і трансформації системи міжнародних відносин зростає взаємозалежність між її елементами. США як глобальна держава активно впливає на формування світової геостратегічної карти, перш за все в ключових регіонах, зокрема близькосхідному.

Вплив політики США на близькосхідний регіональний баланс сил можна характеризувати з урахуванням наявності наступних складових:

1. Енергетичний фактор: прагнення отримувати контроль над джерелами й шляхами транспортування енергетичних ресурсів.
2. Бажання зберігати контроль над найважливішим комунікаційним простором;
3. Залежність нафтогазової торгівлі від монетарної політики США. Саме цим пояснюється бажання Ірану виставляти рахунки за поставлену нафту в євро, щоб знизити залежність від американського долара.
4. Наявність інтересів національної безпеки США в регіоні: безпека Ізраїлю, боротьба з тероризмом та захист інших регіональних союзників і партнерів;
5. Запобігання посиленню ролі потенційних зовнішніх і внутрішніх суперників США у регіоні (уникнення створення вакууму сили в регіоні): Росії, Китаю, Ірану, Туреччини.
6. Прагнення трансформувати геополітичну уяву з Близького Сходу на «Великий Близький Схід»; «соціальна трансформація суспільств» та демократизація «Великого Близького Сходу».
7. Підтримка діяльності західних культурних, інформаційних, дослідницьких, оборонних та розвідувальних аналітичних центрів.
8. Потреба продажу зброї в регіоні, так як економіка США зав'язана на військово-промисловому комплексі і виробництві-продажі зброї.
9. Матеріальна підтримка так званих «демократично орієнтованих» країн регіону, недержавних організацій чи ЗМІ з метою поширення універсальних (західних) культурних цінностей.
10. Тенденція щодо погіршення відносин з союзниками в регіоні та деструктивні наслідки даного процесу.
11. Переформатування альянсів в регіоні.
12. Нова геополітична роль ісламського фундаменталізму, внутрішньо-ісламський геополітичний і ідеологічний конфлікт.
13. Посилення регіональної нестабільності, яку пов'язують з можливим переглядом політичної карти Близького Сходу [15, с. 128].

Близькосхідний регіон являється поясом нестабільності, а тому може безпосередньо впливати на політику великих держав, зокрема США. Говорячи про

енергетичний фактор, варто відмітити, що «сланцевий бум» (видобуток сланцевого газу та нафти) став внутрішньоамериканським фактором, завдяки чому США переглядають свої енергетичні інтереси в близькосхідному регіоні. Так, США вийшли на перше місце за видобутком нафти, випередивши навіть країни Перської затоки. Такі кроки призведуть до енергетичної незалежності та самодостатності США. Проте, як зазначив Томас Донілон, енергетичне питання не свідчить про відхід США від близькосхідного регіону, адже американці там мають інші важливі інтереси національної безпеки: безпека Ізраїлю, боротьба з тероризмом та історична роль США як стабілізуюча в захисті регіональних союзників і партнерів [44] в частині про геополітичну ситуацію у світі до 2025 року поряд з геополітично вразливими державами виділяє Великий Близький Схід: на фоні існуючих тенденцій, у даному регіоні послаблення позицій США сприяє зростанню частоти, кількості та інтенсивності регіональних конфліктів. Усе свідчить про те, що якщо лідерство Америки переживає кризу й послаблюється, це чинить деструктивний вплив на міжнародні відносини в регіоні Близького Сходу.

Якщо звернути увагу на те, яке місце у системі зовнішньополітичних пріоритетів США відводиться близькосхідному регіону, то стає зрозуміло, наскільки стратегічно важливим він є для геополітичних цілей США. Так, у Стратегії національної безпеки в минулі роки були наміри:

- знищити терористичні мережі;
- протистояти зовнішній агресії проти союзників і партнерів США;
- забезпечити безперешкодне енергопостачання з регіону в інші частини світу;
- запобігти розробці, поширенню і використанню зброї масового знищення.

США є прихильниками бачення Близького Сходу регіоном миру і процвітання, де укорінюється демократія і дотримуються права людини. Для вирішення регіональних конфліктів та забезпечення довготривалого миру на Близькому Сході, потрібно більше ніж використання та присутність американських військових в регіоні та вимагається:

- допомога Ізраїлю, Йорданії та країн-партнерів Перської затоки з метою боротьби проти тероризму та знищення «Ісламської держави»;

- співпраця з Іраком з метою вирішення внутрішньополітичної кризи, що має релігійні підгрунття;
- прагнення вирішити сирійське питання; домовитися щодо ядерного питання Ірану;
- вирішити ізраїльсько-палестинський конфлікт;
- сприяти деескалації напруги між сунітами і шиїтами і регіоні; підтримати демократичний розвиток Тунісу;
- сприяти стабілізації Лівії та зберегти стратегічне співробітництво з Єгиптом [73].

Але не завжди те, що проголошується на доктринальному рівні, може співпадати з фактичною політикою та реальними цілями держави. Свідченням цього є енергетичне питання, адже США, власними ресурсами задовольняє свої енергетичні потреби, дбає також про енергопостачання з близькосхідного регіону в інші частини світу в цілому [9].

Конфліктогенний потенціал близькосхідного регіону має тенденцію до зростання, особливо після появи деструктивного феномену «Ісламська держава», що є спільною загрозою не лише для регіональних держав, але й позарегіональних гравців. Криза влади в країнах, які традиційно вважались оплотом арабізму (Єгипет, Сирія) послаблює їх позиції в регіоні.

Щоб встановити новий регіональний порядок Туреччина, Іран і Саудівська Аравія конкурують з ними. Світове геостратегічне значення має протиборство Ірану та Саудівської Аравії. Головними регіональними центрами сили сучасного Близького Сходу залишаються Ізраїль, Туреччина, Іран, Саудівська Аравія, з'являються центри сили нового типу – Катар та ОАЕ, які проявляють себе як торговельні, транспортноінфраструктурні, фінансово-інвестиційні, інформаційно-телекомунікаційні центри не лише регіонального, але й глобального рівня.

Політика балансування у політиці США сприймалася союзниками американців як відсутність чіткої стратегії щодо регіону, а тому подібні флуктуації у політиці Вашингтона призводили до підриву довіри з боку партнерів. Очевидно те, що якщо США зближуються з Туреччиною та Іраном, це ж означає дистанціювання з

Саудівською Аравією та Ізраїлем. Про подібну реконфігурацію на Близькому Сході писав американський автор Стівен Кінзер у книзі «Перезавантаження: Іран, Туреччина і майбутнє Америки», де автор зазначав про те, що в Ірані і Туреччині «пам'ять і прагнення до демократії є найпрогресивнішими, а загальні політичні цінності і культура дозволяють їм бути більш перспективними союзниками США, ніж Ер-Ріяд і Тель-Авів» [62].

Отже, старий трикутник (США – Саудівська Аравія – Ізраїль) не приніс стабільності на Близькому Сході, а навпаки призвів до розв'язування хвилі насильства і репресій. Тому часто в експертній риториці прослідковується думка про відродження доктрини периферії Ізраїлю, (котра з'явилась ще в 1950 р.) за якою Тель-Авів має формувати стратегічні альянси з неарабськими країнами регіону, враховуючи ворожість з арабськими сусідами. Тут слід пригадати проект колишнього радника в МЗС Ізраїлю Одеда Інона («план Інона»), за яким регіонального лідерства Тель-Авів міг би досягнути у разі розчленування арабських сусідніх країн [15, с. 129].

США має глобальні геополітичні та геоекономічні інтереси, прагне переформатувати близькосхідний регіон з метою збереження свого провідного становища та не допустити контроль над ним з боку інших акторів, навіть за ціною нестабільної ситуації у країнах регіону. Політика США відіграє провідну роль у сценаріях та моделях та розвитку міжнародних відносин, то близькосхідний вектор демонструє можливості американської могутності та ймовірне здійснення одного з них: Ф. Закарія це називає постамериканським світом, французький історик Е. Тодд – «після імперії», А.-М. Слоттер – мережевим світом; Дж. Аррігі – системним хаосом; Р. Хаас говорить про «безполярний безлад» [15, с. 130].

Національні інтереси США переглядаються та набувають пріоритетного значення стосовно інших регіонів.

Однією з головних проблем для безпеки США є проблема міжнародного тероризму та його поширення, яка тісно пов'язана з подіями в близькосхідному регіоні. Шляхами цю проблему можна вирішувати. Виділяють ряд інструментів щодо вирішення цих проблем, а саме:

– співпраця з союзниками задля стримування та перешкоджання терористичних нападів; безпосередня боротьба з терористами; покращення роботи розвідки та обмін інформацією з іноземними партнерами;

– знищення ланцюгів фінансування терористичних організацій; боротьба з поширенням ідеології терористів, щоб зменшити набір рекрутів [73].

За влади Д. Трампа було сконцентровано увагу на повній ліквідації терористичних організацій за допомогою жорстких методів. В стратегії не було передбачено інструментів «м'якої сили», яка стала необхідною складовою боротьби проти терористів. Також не було враховано причин виникнення та поширення терористичної ідеології, зокрема соціально-економічних, викорінення яких допомогло б у боротьбі з ворогом [49, с. 9].

У жовтні 2019 р. відбулась ліквідація лідера самопроголошеної Ісламської держави (ІД) Абу аль-Багдаді, що, як зазначив президент Туреччини Р. Ердоган, є «поворотним моментом» у боротьбі з тероризмом. Звичайно, смерть лідера ІД є значною подією міжнародного характеру, але вона не означає припинення існування самої Ісламської держави. Як зауважує Д. Фоменюк владі США потрібно краще продумати стратегію антитерористичної боротьби, адже знищення терористичних лідерів лише затримує діяльність організації на коротких час та створює бажання помститись [49, с. 24].

Помітною тенденцією останніх років є зменшення зацікавленості США близькосхідним регіоном та послаблення впливу США в цьому напрямку, однак це не свідчить про згортання американського впливу. Зокрема, експерт Флінт Леверетт доречно зазначає про «американську велику стратегію на Близькому Сході, що знаходиться на шляху провалу», стає все більш дисфункціональною та ставить США перед стратегічною невдачею у найбільш важливому регіоні світу [70]. Дослідник пропонує вдалу «шестиступінчасту програму відновлення» у політиці США по відношенню до близькосхідного регіону:

- по-перше, «уникнути ще однієї війни за вибором»;
- по-друге, перебудувати відносини з Іраном (як це було з Китаєм в 1970 році);

– по-третє, проводити правильну регіональну політику в Афганістані, включаючи відносини з Талібан;

по-четверте, знайти новий підхід у питанні арабізраїльського регулювання (сторони мають розпочинати переговори без попередніх умов); по-п'яте, США не можуть піти з регіону, залишивши за собою статус окупанта на Близькому Сході; по-шосте, США знову мають стати провідником міжнародних суспільних благ, адже відповідальністю гегемона (США) є управління зсувом геополітичного балансу та спроможність залишатися посередником у вирішенні важливих конфліктів в регіоні [70].

У потенційно деструктивній та нестабільній ситуації, в умовах розповсюдження політичного ісламу, політика США щодо країн близькосхідного регіону зводиться до формату «ані союзник, ані противник». Річард Хаас у книзі «Війна за необхідністю, війна за вибором» пише, що це сталося після вплутування США у дві війни на початку ХХІ століття, які називають «війна за вибором» та «війна за необхідністю» (згодом трансформувалась в першу). Дипломат «іронією американської стратегії» називає ситуацію, коли американці самі втягнулися у названі війни, а зараз хочуть дистанціюватися від регіону, однак це не зовсім вдається [66]. Цікавою є теза Р. Хааса про те, що політика США – це так би мовити час «стратегічної передишки», коли Вашингтон нібито перенаправляє свою політику на східноазійський вектор, але насправді відновлює свої можливості, при цьому продовжує активну політику на Близькому Сході.

За часів Дональда Трампа Близькосхідний напрям був одним із пріоритетів зовнішньої політики США. Для адміністрації Байдена пріоритетними було відновлення відносин з Європою та посилення євроатлантичного співробітництва, Близькосхідний вже не мав бути настільки важливим [14].

Втім, близькосхідний напрям виявився доволі активним протягом першого року перебування Джо Байдена на посаді президента.

Перші кроки нової адміністрації показали, що Байден вибудовує свою зовнішню політику в регіоні Близького Сходу, яка відрізняється від лінії попередників.

Одним із ключових завдань адміністрації Байдена є повернення Ірану до ядерної угоди, підписаної за часів адміністрації Обами у 2015 році.

Втім, Іран готовий повернутися до домовленостей разом зі США, які вийшли з угоди в односторонньому порядку у 2018 році, проте лише за умови зняття санкцій. Натомість США вимагають повернення Ірану до ядерних угод, а зняття санкцій буде уже другим кроком.

Крім того, деякі експерти зазначають, що США зі свого боку прагнуть розширення існуючих угод, що не влаштовує офіційний Тегеран.

На практиці сторони продовжують випробовувати терпіння одна одної.

Переговорний процес супроводжувався і певним загостренням, зокрема обстрілом проіранськими угрупованнями військових об'єктів в Ербілі на території Іракського Курдистану 15 лютого. У відповідь на ці дії Вашингтон ініціював атаку на іранські сили в Сирії, які розміщені вздовж кордону з Іраком.

Не дивлячись на таке загострення, США демонструють готовність до перемовин та дипломатичні поступки на користь Ірану, зокрема у відноси Важливе значення для досягнення миру та стабільності у Близькосхідному регіоні мають і двосторонні відносини між Туреччиною та США, які зараз переживають далеко не найкращі часи.

Державний секретар Ентоні Блінкен нещодавно заявив, що не може йтися про особисті зустрічі між офіційною Анкарою та офіційним Вашингтоном у найближчі роки, але підкреслив важливість тривалих двосторонніх відносин між США та Туреччиною, спільні інтереси у протидії тероризму, важливість демократичних інституцій та поваги до прав людини.

Обидві сторони пообіцяли посилити співпрацю та підтримку політичного вирішення конфлікту в Сирії. Блінкен висловив співчуття після смерті турецьких заручників на півночі Іраку і підтвердив, що США вважають, що терористи понесуть відповідальність.

У лютому адміністрація Джо Байдена офіційно заявила про припинення підтримки США «наступальних операцій» в Ємені, наголошуючи, що військові дії призвели до гуманітарної катастрофи.

Внутрішнє протистояння в Ємені переросло у регіональний конфлікт, в якому Саудівська Аравія підтримує одну сторону конфлікту, а Іран – іншу.

Громадянська війна в Ємені триває з 2014 року. Сторонами конфлікту є хусити, воєнізоване угруповання шіїтів-зейдитів, які зберігають вірність колишньому президенту Алі Абдуллі Салеху, та сили, які зберігають лояльність до уряду Абд Раббо Мансуру Гаді.

Протягом останніх декількох років Україна очевидно віддає Туреччині пріоритет у партнерстві з питань безпеки і оборони, а також у політиці щодо Криму. Однак невирішені питання всередині НАТО і криза у відносинах Анкари з Вашингтоном ставлять Київ на політичну розтяжку, особливо, якщо за Байдена турецько-американські відносини погіршаться ще більше.

Адже, США погрожують Туреччині економічними санкціями, які пов'язані з купівлею російських зенітно-ракетних систем великого і середнього радіуса дії С-400. Анкара натомість пропонує певні компроміси на кшталт не ставити С-400 на бойове чергування тощо.

Але Вашингтон на це чітко відповів, що в жодних компромісних рішеннях щодо С-400 американці не зацікавлені.

Разом з тим президент Ердоган нещодавно заявив, що спільні інтереси Туреччини та США перемагають розбіжності.

Джо Байден вірить в особисті стосунки як основу зовнішньої політики. Маючи багаторічний досвід зовнішньої політики – набагато більший, ніж у будь-кого з його попередників. Він підходить до усіх питань з глибоким розумінням справи.

З моменту вступу Байдена на посаду до команди Ради національної безпеки приєдналися сім нових фахівців, які займатимуться близькосхідними питаннями та звітуватимуть Бретту Макгурку, «гуру» Байдена з цього регіону.

Однак Близький Схід – це регіон взаємопов'язаних конфліктів, де події в одному місці вимагають реакції в іншому, і все це потребує швидких рішень. А тому рано чи пізно Джо Байден опиниться у ситуації, коли можливостей для обережного поєднання реалізму та цінностей вже не буде.

Тоді ми побачимо, чи здатний досвід та реалізм Байдена протистояти реаліям Близького Сходу [14].

Президент США Джо Байден намагається скоротити участь своєї держави у війні та уйти з Близького Сходу. Реалізувати цю стратегію американському лідеру мішає активність Саудовської Аравії, Ірану та Росії. По його словам, ці країни будуть нарощують вплив на Близький Схід, якщо Білий дім ослабить свої позиції. Американські дослідники вважають, що Байден постарается не допустити, щоб із регіону виникла небезпека для США.

Отже, старий порядок у регіоні зникає, а стадія переходу до нового ще триває та відбувається в умовах регіональної нестабільності. Складність та неоднорідність близькосхідного регіону відображає нестабільність його геополітичного простору, перетворення у зону «керованої нестабільності». Без сумніву, що зростання нестабільності призвела до дестабілізації та більшої поляризації близькосхідного регіону. Навіть якщо США втрачають вагу у регіоні, малоімовірним є «заповнення вакууму» іншим позарегіональним гравцем. Натомість, лідерські амбіції демонструються на рівні регіональних гравців (Іран, Саудівська Аравія, Ізраїль, Туреччина). США здійснюють фундаментальний вплив на трансформаційні процеси в близькосхідному регіоні. Це пояснюється домінуючим становищем інтересів та могутності США в поліцентричній системі міжнародних відносин.

РОЗДІЛ 3. ПРОГНОСТИЧНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США У СВІТЛІ ВИКЛИКІВ 2022 РОКУ

5.

6. 3.1. Перспективи стратегічного партнерства США та України на сучасному етапі

7.

Визначальним фактором для збереження суверенітету України, стабільного світового і регіонального положення та поступального розвитку України є співпраця із Сполученими Штатами Америки [53, с. 122]. З моменту відновлення Україною своєї незалежності зв'язки між Україною та Сполученими Штатами стали міцнішими, ніж будь-коли [41]. Сьогодні стратегічне партнерство Україна-США дослідники розцінюють як асиметрично-позитивне. Україна вбачає в США не тільки як політичного партнера, спроможного допомогти стати їй на позиції європейського розвитку, а й гарантувати недоторканність й цілісність [38, с. 227].

Л. Чекаленко наводить коротку інформацію про рівень двостороннього співробітництва: 25 грудня 1991 р. – визнання України; 3 січня 1992 р. – встановлення дипломатичних відносин. Дипломатичні установи: Посольство України в США, Генеральні Консульства України в Нью-Йорку, Сан-Франциско та Чикаго, Посольство США в Україні [53, с. 124]. Кількість чинних документів – 140.

З встановленням дипломатичних відносин зв'язки між державами розвивалися активно, хоча й суперечливо. Започаткуванню українськоамериканських відносин сприяв офіційний візит Президента України в США у травні 1992 р., яким розпочато творення договірно-правової основи співробітництва.

Незважаючи на досить інтенсивні двосторонні контакти протягом 1992 р., Сполучені Штати виявили недостатнє усвідомлення та розуміння нових політичних реалій, що виникли в Європі з розпадом Радянського Союзу. Для США була властива інерція сприйняття відносин з Україною головним чином крізь призму відносин з Росією. Водночас проросійські кола у Вашингтоні сприймали Україну, її ядерність як

потенційну загрозу безпеці власне самій Росії, та переконували США, вважаючи українську державність явищем перехідним і тимчасовим.

До ратифікації Договору про СНО-1, Лісабонського протоколу та приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї США відверто блокували політичні та економічні контакти з Україною. Певні зміни щодо сприйняття України внесли не американські політики, а законодавці – конгресмени Палати представників Конгресу США, візит яких в Україну відбувся у квітні 1993 р. Вони переконали адміністрацію США, про те, що Україну слід було розглядати як окрему суверенну державу, прагнення якої до незалежності має бути підтримане з боку США. Спеціальний радник держсекретаря США зі зв'язків з новими незалежними державами С. Телботт став одним із перших прихильників перегляду американської концепції щодо України. Він запевнив, що у відносинах з Україною потрібно перенести центр ваги з проблем ядерного роззброєння на широке коло питань співробітництва і розвиток відносин США – Україна незалежно від відносин з Росією.

Наступний державний секретар США У. Крістофер під час перебування в Києві (1993 р.) запропонував Україні долучитися до програми НАТО Партнерство заради миру, яку можна розглядати тактичним засобом для забезпечення безпеки країн Центральної і Східної Європи.

Подоланням кризового стану відносин стали результати зустрічі в Москві 14 січня 1994 р. президентів США, Росії та України з питань ядерного роззброєння, яка завершилася підписанням «Тристоронньої заяви». Після ратифікації Верховною Радою України договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) розширилося співробітництво з МВФ, Міжнародною фінансовою корпорацією, ЄБРР та ЄС.

Отже, позитивним наслідком глобальних рішень України щодо ядерної зброї стала розбудова українсько-американських відносин.

Важливим політичним результатом візиту Президента України до США (19-23 листопада 1994 р.) стало підписання Хартії українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва, а також укладання 14 документів [53, с. 124].

Головним міждержавним документом, що регламентує відносини між Україною та Сполученими Штатами Америки є «Хартія Україна – США про

стратегічне партнерство» [50], підписана міністрами іноземних справ обох країн 19 грудня 2008 року у Вашингтоні.

У сучасних геополітичних реаліях положення Хартії є одним із міжнародно-правових чинників, що підтверджує гарантії безпеки української держави, закріплені у Будапештському меморандумі про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (998_158), від 5 грудня 1994 року [22].

У Хартії визначені зобов'язання США щодо України:

- підтримка суверенітету, незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів;
- сприяння здатності до відповідального самозахисту;
- співробітництво з поглиблення інтеграції України до євроатлантичних структур;
- сприяння збільшенню українських можливостей та посилення України як кандидата на членство в НАТО;
- розширення рівня нинішніх програм співробітництва та допомоги з оборонних та безпекових питань з метою подолання загроз глобальному миру та стабільності [50].

Водночас США – гарант безпеки України за Будапештським меморандумом, визначаючи українську державу як стратегічного партнера на пострадянському просторі, при цьому не здійснювали заходів, щодо впровадження одного з можливих механізмів забезпечення безпеки української держави:

1. Членство у Північноатлантичному альянсі.
2. Статус союзника США поза межами НАТО.
3. Двосторонній договір про надання військової допомоги для забезпечення суверенітету й територіальної цілісності України [13, с. 446].

У геополітичному протистоянні між США та РФ Україна стала «слабкою ланкою» – міжнародні гарантії суверенітету й територіальної цілісності виявились декларативними, питання повноцінного членство у НАТО офіційним Брюсселем не розглядається.

К. Квін запевнює, що Сполучені Штати були й надалі залишатимуться надійним партнером України в протистоянні російській агресії та дезінформації. «Політика США непохитна: ми ніколи не визнаємо спробу Росії анексувати українські території, а отже, вона платитиме високу ціну доти, доки йтиме шляхом агресії» [13, с. 447].

Протягом останніх років США тісно співпрацювали з українською владою, щоби підтримати траєкторію України як успішної демократичної держави, захищеної в межах її міжнародно визнаних кордонів. Сьогодні США залишаються відданими подальшій роботі разом з українськими партнерами, які будують потужні та стійкі демократичні інститути й проводять реформи задля зміцнення верховенства права, викорінення корупції та захисту суверенітету держави. Зазначені кроки допомогли залучити більше міжнародних комерційних союзників, забезпечити економічне зростання України та посилити її стійкість до зовнішнього тиску [38, с. 228].

В умовах повномасштабного нападу Російської Федерації на Україну системна співпраця з Сполученими Штатами Америки у воєнно-політичній, військово-технічній та військовій сферах є ключовим зовнішнім чинником забезпечення суверенітету й територіальної цілісності української держави.

Чинна нормативно-правова база співробітництва України та США протягом тривалого часу не змінювалась й не повною мірою відповідає як викликам та загрозам сучасної геополітичної ситуації, так і потребам української держави у протистоянні агресії РФ.

У цій ситуації Україна розраховує, насамперед, на власні сили та підтримку США, держав-членів ЄС, які вважають, що збереження незалежності та територіальної цілісності України є одним із визначальних факторів забезпечення світової та регіональної стабільності» [47].

З метою сприяння розбудові Збройних Сил України, розширенню участі України у міжнародному військовому співробітництві, а також для обміну досвідом, розвитку військової освіти та підготовки кадрів 8 грудня 1999 року у Вашингтоні було підписано міжурядову «Угоду щодо реалізації програм та проектів міжнародної допомоги у військовій сфері» [46].

Угода була підписана терміном на 5 років, й автоматично пролонгована по сьогодні. Угода регламентує всі види надання урядом США допомоги Україні у військовій сфері, а саме обладнання, майно, послуги, підготовка кадрів, а також всі види допомоги США Збройним Силами України щодо їх участі у Програмі «Партнерство заради миру».

У свою чергу Україна звільняє всі види допомоги США від усіх платежів та податків, що стягуються на її території. Усі види транспорту, які належать США та використовуються в межах цієї Угоди звільнюються від митного огляду в Україні. Цивільній та військовий персонал уряду США, що перебуває на території України у зв'язку з наданням допомоги у військовій сфері отримує статус, еквівалентний тому, який надається адміністративному та технічному персоналу відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року [4].

Як бачимо, що нормативно-правова база дозволяє США реалізовувати в Україні військові та військово-технічні проекти поза межами НАТО.

З початку Революції Гідності й по сьогодні Сполучені Штати залишаються головним світовим актором, що допомагає Україні протистояти агресії РФ. США продовжують надавати Збройним Силам України значні обсяги нелетальної зброї, спорядження, іншої матеріально-технічної допомоги. Американські радники до воєнних подій брали участь у підготовці українських військових відповідно до сучасних стандартів ведення бойових дій силами НАТО.

Протягом 2014-2022 рр. ЗСУ отримали від США матеріально-технічну та гуманітарну допомоги (лазерну систему імітації тактичних дій MILES, медичне обладнання, аптечки, обладнання для розмінування, прилади нічного бачення і тепловізори, бронежилети і кевларові шоломи, радіолокаційні станції контрбатареїної боротьби, автомобілі підвищеної прохідності типу HMMWV, індивідуальне спорядження та обмундирування).

Міністерством оборони США передано співробітникам Державної прикордонної служби України засоби військового радіозв'язку. Також було вручено велику кількість комплектів виробництва компанії HARRIS різних типів. Радіостанції, серед яких стаціонарні, автомобільні, ранцеві та портативні, які можуть

бути встановлені на кораблях (катерах) морської охорони, постах технічного спостереження тощо. США в умовах війни поставляє безпілотні літальні апарати, прилади нічного бачення, системи зв'язку.

Отже, ключовим чинником, що забезпечує статус Сполучених Штатів як єдиної світової наддержави є найбільш потужні в історії людства збройні сили та система оборонних альянсів, що дозволяє США забезпечувати свої національні інтереси у будь-якій точці Земної кулі.

Головною геополітичною місією Сполучених Штатів залишається відданість справі підтримки демократичних прав і свобод, боротьба з корупцією, допомога інститутам громадянського суспільства у всьому світі.

Анексія Криму та повномасштабне вторгнення в Україну викликали комплекс заходів США, які змушують агресора заплатити відповідну ціну. Одним із основних інструментів тиску на авторитарний режим В.Путіна є режим економічних санкцій, як в рамках ООН, так й в односторонньому порядку. Санкції мають цілеспрямований характер, і будуть тільки посилюватись. Збройна агресія й демонстративне нехтування нормами міжнародного права не може бути залишеним без адекватної відповіді – Сполучені Штати мають рішучість та можливості покарати Росію за скоєні злочини [46].

США тісно співпрацюють з Президентом України В. Зеленським, іншими українськими високопосадовцями та представниками громадянського суспільства, щоби підтримати траєкторію України як успішної демократичної держави, захищеної в межах її міжнародно визнаних кордонів. США залишаються відданими подальшій роботі разом з українськими партнерами, які будують потужні та стійкі демократичні інститути й проводять реформи задля зміцнення верховенства права та викорінення корупції. Зазначені кроки допомагають США залучити більше міжнародних комерційних союзників, забезпечити економічне зростання України та посилити її стійкість до зовнішнього тиску [13, с. 447].

США як надійний партнер України, будуть робити все можливе аби не було дозволено змінювати кордони силою. Суверенні держави мають право ухвалювати свої власні рішення та обирати свої власні союзи. Сполучені Штати – разом з

Україною й будуть продовжувати працювати над тим, щоб притягнути Росію до відповідальності за її агресію. Підтримка США суверенітету й територіальної цілісності України є непохитною.

Україну та Сполучені Штати пов'язують загальнолюдські цінності, що об'єднують вільні народи світу: демократія, права людини, верховенство права. За підтримки США Україна реалізовує реформаторський порядок денний для перетворення країни відповідно до європейських та євроатлантичних принципів і практик [41].

США сьогодні є тим ключовим фасилітатором європейської та міжнародної єдності України який стримує російську агресію та надає міжнародну фінансову підтримку. Для більш ефективної адвокації українських позицій Посольства України в країнах ЄС мають посилити взаємодію з посольствами США у відповідних країнах-членах Європейського Союзу [6, с. 36].

Для більш тісної співпраці з США, з українського боку потрібна більш чітка координація візитів офіційних осіб та політиків до США. З українського боку кількість візитів має перерости в якість. Представники українських делегацій повинні бути спроможні сформулювати три чіткі меседжі, з якими вони відвідують Сполучені Штати. Україні необхідно налагоджувати робочі відносини зі співробітниками Конгресу, які відповідають за розроблення зовнішньополітичних ініціатив конгресменів щодо України та організувати їхні візити до України [6, с. 36].

Як показав час зв'язки між Україною та Сполученими Штатами стають міцнішими. Україну та Сполучені Штати пов'язують загальнолюдські цінності, що об'єднують вільні народи світу: демократія, права людини, верховенство права. За підтримки США Україна реалізовує реформаторський порядок денний для перетворення країни відповідно до європейських та євроатлантичних принципів і практик. США і Україна і надалі працюватимуть разом над зміцненням відносин.

8.3.2. Зміна зовнішньої та безпекової політики США на сучасному етапі

Останнє десятиріччя можна сміливо назвати початком активної фази переходу від старої міжнародної системи, сформованої після Другої Світової війни і оновленої після 1989 року, до нового світового порядку, який визначатиме якісно нові: баланс сил, рівновагу, принципи взаємин і особливості могутності, типи лідерства та функціонал держав у світі.

Серед основних процесів, під знаком яких відбувається перетворення світової системи, ми виділимо наступні [10]:

1. Криза суспільних відносин та нинішніх політичних систем, що виражається у соціальній радикалізації значної частини суспільства в країнах, що розвиваються, політичній поляризації через ідеологічні розколи і культурні війни, появи позасистемних гравців в умовах кризи помірних центристських сил і традиційних еліт. Це логічний процес, що підводить ризику під політичними системами, заснованими після війни у 1950-х роках. Хвиля глобалізації і неоліберальних революцій призвела до контрелітарних настроїв у суспільстві та кризи капіталізму як такого;

2. Зміна глобального балансу сил. Зростання нових економік (Китай, «азійські тигри», Іран, Бразилія, Індія, Туреччина та інші) супроводжується переформатуванням сфер впливу і реконфігурацією ролі окремих держав у вирішенні глобальних проблем. З'явилося безліч нових регіональних гравців, які хочуть і можуть кидати виклик наявному порядку, що, як вони вважають, не обслуговує їхні інтереси. Як наслідок, традиційні політичні центри впливу: Росія, США, Західна Європа – втрачають ініціативу.

3. Криза міжнародних організацій, викликана загостренням великодержавного суперництва, зростанням національного егоїзму і економічного націоналізму, відмовою держав віддавати частину суверенітету наднаціональним інститутам.

4. Ерозія євроатлантичної архітектури безпеки, особливістю якої стали не тільки ревізіонізм Росії та Туреччини, а й інституційна стагнація НАТО, конкуренція на Заході (ЄС проти США, Франція проти Італії, Brexit, Східна Європа проти Західної) і криза майбутнього Європейського Союзу.

5. Криза світового лідерства. Сполучені Штати втратили безумовну ініціативу в глобальних економічних і політичних процесах, поступились у конкуренції новим гравцям та вступили в період внутрішньої трансформації.

Переформатування глобальних політичних систем і світової економіки підштовхнули США до переосмислення власної міжнародної політики, зважаючи на свої інтереси та ресурси. Головною метою Вашингтона стало утримання ролі політичного, економічного і технологічного лідера. Нехай не у вигляді єдиного гегемона, але хоча б у якості найбільш могутнього зі світових лідерів.

Для цього США ставили перед собою ряд конкретних цілей:

9. Збереження темпів технологічних інновацій та інновацій, що забезпечують домінування під час розгортання нового технологічного укладу. Проявом такого підходу можна назвати «полювання за мізками», що посилює наукову конкуренцію з країнами ЄС, Японією, Кореєю і, звичайно ж, КНР;

10. Отримати максимальний дохід від старого технологічного укладу. Саме тому, США активно увійшли у конкурентну боротьбу на ринках нафти і газу та перетворились з найбільшого імпортера на експортера вуглеводнів;

11. Втягнути потенційних конкурентів у процес фінансування глобальної безпеки, збільшивши таким чином їх витрати і відповідно – зменшивши свої. Як приклад можна навести вихід з договорів щодо контролю над озброєннями (з вимогою їх перегляду із залученням нових учасників), суперечки з ЄС з питань фінансування НАТО, передачу частини функцій забезпечення безпеки на союзників, активне використання ПВК у зонах конфлікту і зменшення присутності там американської армії;

12. Створити систему міждержавних союзів, які б відповідали за безпеку і були б провідниками американських інтересів на регіональному і глобальному рівнях. Тут підходять приклади нещодавнього зближення між Ізраїлем і низкою арабських держав наприкінці 2020 року;

13. Зберегти контроль над глобальними комунікаціями, які сьогодні представлені не тільки логістичними ланцюжками руху товарів, а й інформації.

Найяскравішим прикладом останнього є «священна війна» США проти 5G у китайському виконанні;

14. Створення власного екологічного порядку з урахуванням перерахованих вище завдань і подальше його нав'язування у якості основної моделі на глобальному рівні [10].

З приходом до влади нової адміністрації Джозефа Байдена, дані цілі США нікуди не зникають. Під час президентства Трампа ця політика реалізовувалася з акцентом на раціональність, національні інтереси у вузькому розумінні і транзакційний бізнес-підхід. Основний підхід до оцінки партнерства з іншими гравцями був у відповіді на питання, які проблеми вони можуть взяти на себе та чим вони можуть бути корисними для США. Водночас Вашингтон прискорив процес виходу з кількох геополітичних майданчиків, стимулюючи створення проамериканських коаліцій. Ці союзи, з одного боку, покликані забезпечувати функції безпеки, з іншого – балансувати інтереси інших світових держав та регіональних лідерів.

До ключових ініціатив «передавання функцій на аутсорс» можна віднести:

– Ініціативу Тримор'я у Східній Європі – розширення старої ідеї Інтермаріуму за рахунок Хорватії, Румунії, Латвії та Естонії з подальшою перспективою формування союзу власної периферії та зон впливу.

Мета «Тримор'я» – балансувати інтереси Німеччини і Росії в Європі та водночас залишатись провідником американських інтересів.

– Коаліцію Ізраїлю і арабських монархій на Близькому Сході, яка перебуває на етапі створення. Вона має на меті виконувати роль парасольки безпеки, стримуючи водночас посилення Туреччини, Ірану і в перспективі – Китаю.

– Спробу створення антикитайського півмісяця, до складу якого може увійти Південна Корея, Японія, Малайзія, Філіппіни та, можливо, Індія. Єдина мета такої системи – економічне і політичне стримування КНР, відрив від Китаю країн його периферії.

З цих трьох конструкцій найбільш життєздатною є перша. Вона змогла оформитися і має шанси на подальший розвиток. Аравійсько-ізраїльський блок поки

лише конструюється і має потенціал до посилення, однак залежить від різних внутрішніх розбіжностей у самому Ізраїлі, в арабських країнах і у регіоні. У Південно-Східній Азії успіхи США залишалися скромними. КНР зуміла запропонувати державам регіону концепцію Всебічного регіонального економічного партнерства (ВРЕП) – найбільшу в світі зону вільної торгівлі, до якої зокрема увійшли і країни-партнери США. Єдиним успіхом американської дипломатії в Азії можна назвати відмову Індії від підписання фінальних документів щодо ВРЕП на Ханойському саміті 15 листопада 2020 року [9].

Сполучені Штати Америки продовжують залишатися ключовим актором міжнародних відносин. Саме проєкція американського політичного, економічного та військового впливу багато в чому визначає світовий порядок денний та формує політику регіональних центрів сили [16].

Президент США Джо Байден дав ясно зрозуміти, що центральну роль у зовнішній політиці його адміністрації відіграватиме дипломатія. Байден приєднався до Паризької кліматичної угоди вже в перший день роботи адміністрації, а також підтвердив вірність союзникам по НАТО, повернути Америку до Іранської ядерної угоди 2015 року та скликав «Саміт за демократію» з метою «підтримати дух та єдину мету держав вільного світу». Як зауважив Foreign Affairs, «дипломатія має бути першочерговим інструментом американської сили» [40].

Відновлення договорів та союзів Америки стало позитивною подією після чотирьох років меркантильного ставлення до світу президента Дональда Трампа. Зовнішня політика Трампа за принципом «Америка насамперед» погіршила відносини країни з союзниками і зменшила її здатність протистояти глобальним проблемам, що ускладнюються, таким як пандемія, зміна клімату, ядерне поширення, відкат демократії тощо. Тому для формування зовнішньої політики з дипломатією дозволить справлятися з подібними проблемами.

Нова адміністрація поставила собі першочергове завдання розбудувати відповідні американські установи, які б дозволили поставити дипломатію та міжнародний розвиток у центр зовнішньої політики та політики національної безпеки на постійній основі.

Цю роботу Байден розпочав з переосмислення, що таке безпека і кому вона потрібна. Американські політики та політологи традиційно визначають безпеку у вузькому сенсі – захист територіальної цілісності та політичної незалежності національної держави, що, природно, призводить до підвищеної уваги до військового потенціалу [23, с. 51].

Насправді національна безпека означає – захист людей від різноманітних загроз, що негативно впливають на їхнє повсякденне життя, починаючи з хвороб та насильства і закінчуючи пожежами та повеннями.

Згідно з цією логікою, дипломатія починається всередині країни. Наприклад, якщо пандемія загрожує національній безпеці, тоді США потрібно інвестувати у зміцнення системи охорони здоров'я та одночасно суттєво активізувати свою участь у міжнародних інститутах, подібних до Всесвітньої організації охорони здоров'я, для підготовки до появи чергового вірусу.

Прикладом може бути нерівний доступ до Інтернету що не дозволяє частині американців здобувати освіту, медичну допомогу, а також кількість державних і приватних послуг, тоді уряд США зобов'язаний зосередитися на тому, щоб зробити підключення до Інтернету таким явищем, як електрика. Водночас він має працювати з урядами інших країн та міжнародними організаціями над створенням більш рівного та доступного цифрового світу.

Адміністрація Байдена розробляє план перебудови держдепартаменту США, починаючи з Дипломатичної служби (Foreign Service) [6, с. 13].

Проведення зовнішньої політики США відповідно до принципу «дипломатія на першому місці» означає, що в ній має відводитися набагато важливіша роль допомоги розвитку, яка потребує власної дипломатії. Адміністрація Байдена, працюючи разом із конгресом, має на меті зайнятися переглядом закону «Про допомогу іноземним державам» прийнятого у 1961 р. та створити нове міністерство глобального розвитку.

Конгрес може допомогти нарощуванню дипломатичного потенціалу Америки, виділивши більше ресурсів на реформи та фінансування держдепартаменту США та USAID. Крім того, у межах своєї наглядової ролі він може обмежити надмірну увагу виконавчої влади до військових інструментів. Конгрес може відкликати дозволи на

застосування військової сили, блокувати контракти на продаж американської зброї, обмежувати або обтяжувати умовами фінансування співробітництва у сфері безпеки [12, с. 13].

На тлі глобальної пандемії та зміни клімату політичні лідери у всьому світі мають наново проаналізувати, що саме підвищує чи знижує безпеку їхніх громадян. Всі вони приходять до висновку, що інвестиції у внутрішню стійкість, дипломатію та міжнародний розвиток набагато розумніші за нарощування військових бюджетів. Джо Байден вступивши на посаду підіймає нову глобальну дипломатію для того, щоб стала можливою більш активна співпраця перед спільними загрозами [5, с. 13].

Нині Вашингтон переглядає ступінь своєї залученості до глобальних питань, щоб приділяти більше уваги внутрішнім проблемам. Від хрестового походу заради демократії США переходять до активного захисту ліберальних цінностей та позицій Заходу за кордоном.

Афганістан став найвагомим у довгому ряді аргументів, які переконали Байдена та його адміністрацію в тому, що в найближчому майбутньому їм не варто очікувати всесвітнього тріумфу ліберальної демократії. Тому, не варто марно намагатися переробляти проблемні країни, або, як говорив Буш-молодший, «осушувати болота», в яких розмножуються терористи.

Військова сила США – дуже потужний інструмент, але тепер до нього не збираються вдаватися насамперед. Якщо під війною з терором розуміти прагнення забезпечити Сполучені Штати, вона виграна: за останні 20 років на території США не сталося жодного великого теракту. Водночас геополітичні, гео економічні, ідеологічні та стратегічні пріоритети американської зовнішньої політики за цей час змістилися [24, с. 30].

Китай перетворився на основного суперника, а Росія – на головного порушника міжнародних норм. Список противників доповнюють Іран, Північна Корея та низка екстремістських угруповань. Серед основних проблем у сфері безпеки для США також додалися зміни клімату та пандемія. Тому головне завдання сучасної американської зовнішньої політики – згуртувати колективний Захід під впевненим лідерством США.

Рецесія у світовій економіці, що почалася в США в 2007 році, завдала удару по американській економічній та фінансовій моделі, а важка внутрішньополітична криза 2016-2021 років підірвала довіру до політичної системи США та цінностей, на яких вона заснована. Пандемія коронавірусу, від якої США постраждали особливо сильно, виявила глибокий політичний, економічний та культурний розкол в американському суспільстві та політичному класі. Поки країна успішно вправлялася у державному будівництві, внутрішні питання відступали на другий план, внаслідок чого тепер доводиться розплачуватися. Адміністрація Байдена намагається виправити цю ситуацію, зосередившись на масштабних інфраструктурних проєктах та підтримці середнього класу.

При Трампі внутрішня криза в США, схожі проблеми в Європі та зростаючі розбіжності між західними союзниками породили страх, що Росія та Китай можуть усім цим скористатися, щоб покласти край американському домінуванню у світі і навіть підірвати зсередини самі Сполучені Штати та інші західні суспільства. Такі настрої підштовхнули Вашингтон переглянути свою стратегію – відмовитися від спроб поширювати демократію по всьому світу, аж до Росії та Китаю, і перейти до того, щоб захищати від Пекіна та Москви західні політичні режими та глобальну систему, яку очолює США.

Нині Сполучені Штати залишаються супердержавою з величезними ресурсами, які намагаються спрямувати їх на зміцнення самих себе. Америка вже розбудувала себе у минулому і цілком зможе зробити це знову. У зовнішній політиці Вашингтон відмовився відігравати роль завзятого світового гегемона і зайняв бойову стійку лідера, готового захищати Захід.

У рамках колективного Заходу американському домінуванню нічого не загрожує. Жодна інша західна країна не здатна ні самостійно, ні навіть у союзі з іншими державами запропонувати альтернативу американському лідерству. Еліти Заходу та близьких йому країн, як і раніше, тісно пов'язані зі Сполученими Штатами. Найбільше вони хочуть, щоби США зберігали своє лідерство, але найбільше бояться, що Вашингтон може від нього відмовитися [24, с. 31].

Що ж до союзників США у регіонах, які не вважаються життєво важливими для американських інтересів, то їм варто засвоїти, що американська підтримка обумовлена цими інтересами та іншими обставинами. Хоча Вашингтон запевняє, що всіляко підтримуватиме своїх партнерів у зоні підвищеного ризику – прикладом може бути Україна.

Варіант переходу до ізоляціонізму США не розглядається. За всієї зосередженості на внутрішніх проблемах глобальне домінування, чи навіть першість, стало невід'ємною частиною національної ідентичності США. Ліберально-демократична ідеологія також не перестане бути головною рушійною силою американської зовнішньої політики [24, с. 32].

Як запевняють політики, США не стануть «нормальною» країною, яка просто дотримується правил *realpolitik*. Швидше Вашингтон може використовувати цінності як інструмент для згуртування своїх союзників і боротися з противниками. Сьогодні Білому дому на руку, що зловмисними країнами Росію та Китай вважає не лише вся політична еліта самої Америки, а й американські союзники, у більшості з яких вистачає своїх страхів щодо Москви чи Пекіна.

Отже, Америка – країна з глобальними можливостями. Її роль у творенні світового порядку важко переоцінити. На сучасному етапі історичного розвитку США очолюють реальний центр влади. Дієспроможність цього центру стає питанням вирішення різноманітних проблем глобального управління та винайдення типу політичної організації світу, що глобалізується. США дозволили поставити дипломатію та міжнародний розвиток у центр зовнішньої політики та політики національної безпеки. США сьогодні перенаправляють більше ресурсів на вирішення внутрішніх проблем, намагаються згуртувати навколо себе колективний Захід і наголошують, що їхніми головними супротивниками є Китай та Росія.

ВИСНОВКИ

Метою дослідження було вивчення динаміки змін зовнішньополітичних пріоритетів США в сучасних міжнародних відносинах.

Підводячи підсумок, приходимо до наступних висновків:

1. Історична епоха, що тривала від закінчення холодної війни по сьогоднішній день, стала часом кардинальних змін у зовнішньополітичному курсі Сполучених Штатів. З того періоду країна не лише вийшла на міжнародну арену, але й висунула претензії на статус великої держави. Із різноманітних джерел бачимо, що весь світ визнає США єдиною світовою наддержавою, спроможною відігравати стабілізаційну роль та нести відповідальність за функціонування нової міжнародної системи. На основі аналізу джерельної бази можемо стверджувати, що США є лідером у всіх сферах діяльності, а особливо в силовій, політичній, господарській сферах, тому тривалість та стабільність лідерства залежить від позиції самих Сполучених Штатів Америки.

2. Історичний досвід участі США в попередніх етапах глобалізації надає серйозний вплив на формування загальної стратегії держави. Роль Сполучених Штатів на світовій арені особливо зросла після закінчення «холодної війни» і розпаду союзних республік. Ця подія поклала край існуванню раніше біполярному світу і призвело до необхідності перегляду американського зовнішньополітичного курсу. На найближчу перспективу США залишаться наймогутнішою силою світового співтовариства. Глобальний вплив США не матиме рівних ні серед інших країн, ні серед міжнародних організацій, що забезпечить їм виняткове становище в системі міжнародних відносин. Увесь світ все ще бачить та бачитиме в США головного рушія глобалізації. На світовій арені може збільшитися кількість важливих гравців, які піддаватимуть випробуванню лідерство США, а також тих, що сприятимуть його зміцненню: Китай, Індія, Мексика і Бразилія; регіональні організації; багатонаціональні корпорації; некомерційні організації. Також прогнозується збільшення антиамериканських настроїв у світі. Однак, на початку третього тисячоліття можна говорити про незаперечне лідерство США в політичному,

соціально-економічному, науковотехнічному та військовому аспектах. Це дає підстави стверджувати, що Америка керує еволюцією міжнародної системи та продовжує залишатися головним актором на сучасній світовій арені.

3. Сполучені Штати Америки, світова наддержава, та Європейський Союз, міждержавне об'єднання 27 країн перебувають на етапі зростаючої конкуренції. На початку XXI століття формування трансатлантичних взаємовідносин зазнали певних складнощів. Ці процеси відбуваються внаслідок «ренаціоналізації» американської зовнішньої політичної, економічної та безпекової політики на тлі посилення й консолідації Європейського Союзу, який проголошує курс на підвищення власної стратегічної автономії та поглиблення інтеграції у сфері спільної безпеки та оборони. Поліпшення відносин по осі США-ЄС залежить від консолідації зусиль обох силових центрів. Сьогоднішня адміністрація закликає до неминучих змін щодо трансатлантичних відносин, які повинні сприяти об'єднанню зусиль двох геополітичних акторів заради збереження і вдосконалення існуючого порядку у вирішенні нагальних світових проблем та окремих спільних інтересів у зовнішній політиці.

4. Формування зовнішньополітичного курсу США щодо КНР формується під впливом багатьох факторів та поглядів різних інституцій.

5. Партнерство координованого типу з США й Китаєм подібне за змістом з поняттям стратегічного суперництва, що яскраво проявилось в останнє десятиріччя. Станом на сьогодні, Китай фігурує як основна загроза безпеки та процвітання США, стратегічний конкурент, який використовує інструменти впливу на своїх партнерів, який хоче змінити порядок в Азійсько-Тихоокеанському регіоні на свою користь. КНР наразі підриває позиції Вашингтона як єдиного глобального центру сили, але при цьому США не поступляться Китаю в східній Азії й АТР лідерством.

6. Домінуюче становище інтересів та могутності США в поліцентричній системі міжнародних відносин здійснює фундаментальний вплив на трансформаційні процеси в близькосхідному регіоні. Старий порядок у регіоні зникає, а стадія переходу до нового ще триває та відбувається в умовах регіональної нестабільності. У потенційно деструктивній та нестабільній ситуації політика США щодо країн

близькосхідного регіону зводиться до формату «ані союзник, ані противник». І хоча США ослабили свої позиції але при цьому не допустять, щоб із регіону виникла небезпека для країни.

7. Як показав час зв'язки між Україною та Сполученими Штатами стають міцнішими. Україну та Сполучені Штати пов'язують загальнолюдські цінності, що об'єднують вільні народи світу: демократія, права людини, верховенство права. За підтримки США Україна реалізовує реформаторський порядок денний для перетворення країни відповідно до європейських та євроатлантичних принципів і практик. США і Україна і надалі працюватимуть разом над зміцненням відносин.

8. Америка – країна з глобальними можливостями. Її роль у творенні світового порядку важко переоцінити. На сучасному етапі історичного розвитку США очолюють реальний центр влади. Дієспроможність цього центру стає питанням вирішення різноманітних проблем глобального управління та винайдення типу політичної організації світу, що глобалізується. На сучасному етапі адміністрація Байдена планує приділяти більше уваги внутрішнім проблемам, а питання в регіонах світу вирішувати дипломатичним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белей С.І. Концепція «держави середньої сили» в сучасних міжнародних відносинах : автореф. дис. ... канд. політ, наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку». Миколаїв, 2015. 20 с.
2. Боротканич Н.П. Етапи становлення і розвитку Музею космонавтики ім. С.П. Корольова // Питання історії науки і техніки. – 2011. – № 3 (19). – С. 47–55.
3. Веселовський А. І. Відносини США – Європейський Союз: тенденції та варіанти у середньостроковій перспективі. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-03/veselovsky-20_03.pdf (дата звернення: 15.04.2022).
4. Висоцька М. П. Аналіз основних тенденцій розвитку економічних відносин між Україною та Китаєм. *Стратегія розвитку України (економіка, право, соціологія)*. 2013. Вип. 2. С. 14-20.
5. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: Ратифікація Указом Президента від 21.03.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048 (дата звернення: 15.04.2022).
6. Ворожбит О., Річард Ф. «Раніше американська зовнішня політика була питанням, де обидві партії мали однакове бачення... *Український тиждень*. 2021. № 51/52. С. 12-13.
7. Гетьманчук А. Аудит зовнішньої політики: Україна США. Київ 2016. 40 с.
8. Годлюк А. М. Американське лідерство в ХХІ столітті. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2011. Вип. 103. Ч. 1. С. 67-71.
9. Годлюк А.М. Імперативи формування глобальної політики США. *Історико-політичні студії*. 2015. № 2. С.24-31.
10. Долгов Б. Арабская весна: итоги и перспективы / Фонд исторической перспективы. URL: http://www.perspektivy.info/oykumena/vostok/arabskaja_vesna_itogi_i_perspektivy_2012-04-19.htm (дата звернення: 15.04.2022).

11. Доповідь: США і Україна: порядок денний за Байдена URL: <https://uifuture.org/publications/ssha-i-ukrayina-poryadok-dennyj-za-bajdena/> (дата звернення: 15.04.2022).

12. ЄС і США проголошують повернення партнерства для захисту спільних цінностей. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/eu-welcomes-biden/5829415.html> (дата звернення: 15.04.2022).

13. Заблоцький В. Оборона за Байдемом : що стане пріоритетом для розвитку американського війська. *Український тиждень*. 2021. № 19. С. 12-15.

14. Квін К. США та Україна: партнерство для миру й розквіту. *Україна дипломатична*. 2020. Вип. 21. С. 446-447.

15. Ковальчук С. Новый арабский курс Байдена: как меняется политика США на Ближнем Востоке URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2021/03/10/7120729/> (дата звернення: 15.04.2022).

16. Коппель О. Американський чинник трансформації Близького Сходу. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 128-134.

17. Краєв О. США: сценарії і тренди 2021. URL: http://prismua.org/trends2021_usa/ (дата звернення: 15.04.2022).

18. Левитська-Доба Є. О. Концептуальні засади зовнішньополітичного курсу Китайської Народної Республіки у ХХІ ст. *Політичне життя*. 2020. №4. С. 93-100.

19. Левитська-Доба Є. О. Політика США та КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Левитська-Доба Євгенія Олегівна ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2021. 18 с.

20. Лимар М. Ю. Еволюція трансатлантичних відносин на початку ХХІ століття. Наукові праці. *Політологія*. 2013. Випуск 200. Том 212. С. 87-90.

21. Манчуленко О. Г. Україна в зовнішній політиці США: аспекти фінансово-технічної допомоги. *Гілея*. 2016. Вип. 109. С. 369-373.

22. Мельничук Н. Лідерство США в умовах глобальних трансформацій. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1-2. С. 202-212.

23. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Дата підписання: 05.12.1994 Дата набуття чинності: 05.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158 (дата звернення: 15.04.2022).

24. Михайленко М. Лучше, чем «Перезагрузка». Чего ждать от Доктрины Байдена. *Власть денег*. 2021. № 10. С. 50-52.

25. Мицик Л. Еволюція глобального лідерства США в сучасній системі міжнародних відносин. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 1 (64). С. 29-35.

26. Мінгазутдінова Г. Еволюція тибетського питання в зовнішній політиці США та його вплив на американсько-китайські відносини (1949 – 2018 рр.). *Американська історія та політика*. 2018. № 5. С.72-85.

27. Мусієнко М. В. Геополітичний код США в контексті концепції глобального лідерства З. Бжезінського. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Державне управління. Київ, 2014. Вип. 1. С. 51-52.

28. Орлик В. В. Пріоритети політики США щодо України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/usa-policy-toward-ukraine.pdf>. (дата звернення: 15.04.2022).

29. Панченко Г. «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США та ЄС на початку XXI ст. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. №6 (241). Ч. 1. С. 63-69.

30. Підберезних І.Є. Зовнішня політика та дипломатія США на Далекому Сході в умовах глобалізації: характеристика домінуючих напрямків. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 107 (Частина I). С. 208-214.

31. Підберезних І. Є. Політика адміністрації президента США Джо Байдена щодо країн Південно-Східної Азії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 48, том 1. С. 24-33.

32. Підберезних І. Є. Реалізація зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів Америки щодо країн Південно-Східної Азії. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. С. 141-148

33. Погорська І. І. США у глобальному світі XXI століття: реалії і перспективи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2012. Вип. 107. Ч. 1. С. 39-45.
34. Полоус О. В., Захаренко Д. М. Проблеми економічної взаємодії ЄС – США та ЄС – Китаю. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 6. С. 27-33.
35. Потехін О. Політика США у сфері нерозповсюдження ядерної зброї та Україна. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 100-108.
36. Пронь, С. В. США і Китай: модель взаємозалежності та взаємодоповнення в боротьбі за сучасне світове лідерство. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23: Ч. 1. С. 59-64.
37. Резнікова Н. В. Вплив конкуренції інфраструктурних проєктів США та КНР на глобальну економічну кон'юнктуру та економічну безпеку країн, що розвиваються: боргові, технологічні і фінансові важелі тиску на сталий розвиток. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 10-16.
38. Ржевська Н. Модель стратегічного партнерства Україна – США в умовах геополітичних трансформацій. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2016. № 2. С. 37-43.
39. Ржевська Н. Стратегічне партнерство Україна-США: становлення та прогноз. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1-2. С. 227-235.
40. Сенченко М. Прихований уряд, або хто керує США? *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 10. С. 25-30.
41. Слотер Э., Старк А. Новая внешняя политика США: дипломатия на первом месте? URL: https://forbes.kz/life/observation/novaya_vneshnyaya_politika_sshi_diplomatiya_na_pervom_meste / (дата звернення: 15.04.2022).
42. Спільна заява щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-shodo-strategichnogo-partnerstva-ukrayini-ta-s-70485> (дата звернення: 15.04.2022).
43. Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч. 2: зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м.

Львів, 15.05.2015) / упоряд. Калитчак Р. Г., Зазуляк З. М. Львів : Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 832 с.

44. Стратегія Байдена: Китай, глобальний вплив і Україна. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3321372-strategia-bajdena-kitaj-globalnij-vpliv-i-ukraina.html> (дата звернення: 15.04.2022).

45. Техау Я. Великая трансатлантическая сіделка. Pro et Contra. 2012. Январь - апрель. С. 33-42.

46. Толстов С. В. Україна в контексті глобальних пріоритетів США. *Зовнішні справи*. 2019. № 2-3. С. 48-53.

47. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо реалізації програм та проектів міжнародної допомоги у військовій сфері. Угоду ратифіковано Законом № 2079-III від 02.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_047 (дата звернення: 15.04.2022).

48. Україна в безпековій політиці США. Аналітична записка https://niss.gov.ua/en/node/2486#_ftn2 (дата звернення: 15.04.2022).

49. Фесенко М. Особливості формування зовнішньої політики США за президентства Дж. Байдена: Дипломатичний прогноз. *Зовнішні справи*. 2021. №3-4. С. 2-6.

50. Фоменюк Д. В. Близькосхідний регіон у зовнішній політиці США за президентства Дональда Трампа. *Наукові записки студентів та аспірантів*. Серія «Міжнародні відносини». 2018. Випуск 5. С. 7-16.

51. Хартія Україна – США про стратегічне партнерство. 20 грудня 2008 року. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/u-s-ukraine-charter-strategic-partnership-uk> (дата звернення: 15.04.2022).

52. Худолій А. Американсько-українські відносини в світлі викликів XXI століття. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 115-122.

53. Худолій А.О. Регіональні та глобальні виклики в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. *Науковий журнал «Політикус»*. 2016. Вип. 1. С. 237-241.

54. Чекаленко Л. Україна – США: дилеми стратегічного партнерства. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 122-127.

55. Шавалюк Л. Дев'ять кроків Байдена : про економічну платформу новообраного американського президента. *Український тиждень*. 2020. № 47. С. 24-25.

56. Шамара І. М. Сучасні концепції зовнішньої політики США: можливості та реальність. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Краєзнавство. Туризм». 2019. № 10. С. 58-64.

57. Шергін С. США, Китай і Україна в контексті проблем Транстихоокеанського партнерства. *Україна дипломатична*. 2017. Вип. 18. С. 633-640.

58. Шлапак А. В. Нові пріоритети інноваційної політики США. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 29. С. 15-19.

59. Яковенко Н.Л. «Особливі відносини» як визначальний фактор британської ролі в Північноатлантичному альянсі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 111 (Частина I). С. 12-23.

60. Brandon, J. (2021). Report: Urgent Issues in U.S.–Southeast Asia Relations for 2021. February 3. The Asia Foundation. URL: <https://asiafoundation.org/2021/02/03/report-urgent-issues-in-u-s-southeast-asia-relations-for-2021/> (дата звернення: 15.04.2022).

61. Brzezinski Z. Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives. New York, NY: Basic Books, 1998. 240 p.

62. Brzezinski Zb. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power / 2012. URL: <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-StrategicVision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf> (дата звернення: 15.04.2022).

63. Chaulia S. Book review.Reconfiguring the Middle East / Reset: Iran, Turkey and America's Future by Stephen Kinzer // Asia Times. URL: http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/LL23Ak03.html (дата звернення: 15.04.2022).

64. Donilon T. National Security Advisor to the President At the Launch of Columbia University's Center on Global Energy Policy / The White House. URL:

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/04/24/remarks-tom-donilon-national-security-advisor-president-launch-columbia> (дата звернення: 15.04.2022).

65. Global Trends 2025: A Transformed World. National Intelligence Council, November 2008. URL: доступу : www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html (дата звернення: 15.04.2022).

66. Haas R. The Reluctant Sheriff: The United States After the Cold War. New York, NY: Council on Foreign Relations, 1997. 148 p.

67. Haass R. The Irony of American Strategy. Putting the Middle East in Proper Perspective / Council on Foreign Relations. URL: <http://www.cfr.org/middle-east-and-northafrica/irony-american-strategy/p30534> (дата звернення: 15.04.2022).

68. Kissinger H. Diplomacy. New York, NY: Simon & Schuster, 1994. 912 p.

69. Krauthammer Ch. The Unipolar Moment. Foreign Affairs. 1990. Vol. 70. No. 1. P. 23–33.

70. Kristol W., Kagan R. Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy. Foreign Affairs. 1996. Vol. 75. No. 4. P. 18-32.

71. Leverett F. American Grand Strategy in the Middle East / Yale MacMillan Center. URL: <http://www.yale.edu/macmillan/newsletter/leverett.html> (дата звернення: 15.04.2022).

72. Maloney S. Trump's 1st State of the Union: His Moment to Provide Clarity on Iran and Middle East Policy. Brookings Institution. Available at. URL: <https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2018/01/29/trumpsG1stGsotuGhisGmomentGtoGprovideGclarityGonGiranGandGmiddleeastGpolic> (дата звернення: 15.04.2022).

73. Military and security development including the Peoples Republic of China. – 2020. URL: <https://media.defense.gov/2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA>. (дата звернення: 15.04.2022).

74. National Security Strategy / The White House, Washington, February 2015. URL: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf. (дата звернення: 15.04.2022).

75. National Security Strategy of the United States of America 2017. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSSFinal-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 15.04.2022).

76. Remarks by President Biden at the 2021 Virtual Munich Security Conference. WH.GOV. February 19, 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/19/remarks-by-president-biden-at-the2021-virtual-munich-security-conference/> (дата звернення: 15.04.2022).

77. The Federation of American Scientists. URL : <https://fas.org/sgp/crs/row/R44249.pdf> (дата звернення: 15.04.2022).